

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ УНИВЕРСИТЕТИ
“ИҚТИСОДИЁТ” факультети
“МАКРОИҚТИСОДИЁТ” кафедраси

“ҲИМОЯГА РУХСАТ ЭТИЛДИ”

Кафедра мудири и.ф.н.,
доц.М.Т.Асқарова

«__» _____ 2017 йил

БИТИРУВ МАЛАКАВИЙ ИШИ

**Мавзу: Худудларда ижтимоий-иқтисодий соҳаларни
ривожлантириш истиқболлари (Тошкент шаҳар Учтепа тумани
мисолида)**

Битирув малакавий иши дастлабки ҳимоядан ўтганлиги 2017 йил ____
_____даги _____ сонли баённома билан расмийлаштирилган.

ТОШКЕНТ-2017

М У Н Д А Р И Ж А

Кириш.....	3
I Боб. Туманни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг илмий назарий асослари.....	7
1.1. Туманни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш ва унинг тамойиллари.....	7
1.2. Ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш даражасини ифодаловчи кўрсаткичларни аниқлаш тартиби.....	15
II Боб. Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек туманини ижтимоий-иқтисодий ривожланиш кўрсаткичлари таҳлили.....	22
2.1. Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек туманини ижтимоий–иқтисодий ривожлантиришнинг ўзига хос хусусиятлари.....	22
2.2. Туманларнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланиш динамикаси таҳлили.....	40
2.3. Ҳудудларда инвестиция дастурларининг бажарилиш ҳолати таҳлили	46
III Боб. Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек туманини ижтимоий–иқтисодий ривожлантиришнинг ўзига хос хусусиятлари.....	55
3.1. Туманда ишлаб чиқариш ва инфратузилмани янада такомиллаштириш йўллари.....	55
3.2. Туманни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш ва прогнозлаш истиқболлари.....	70
Хулоса ва таклифлар.....	73
Фойдаланилган адабиётлар рўйхати.....	76

КИРИШ

Мавзунинг долзарблиги. Худудларнинг иқтисодий ва итжимоий ривожланиши даражасидаги фарқнинг кучайиши бутун миллий иқтисодиёт ривожига салбий таъсир кўрсатади. Шу сабабли ҳам барча давлатларда худудий иқтисодий сиёсат амалга оширилади. Бунда худудлар ривожланиши даражасидаги табақаланиш даражасини мумкин қадар пасайтириш, ҳар бир худуднинг ресурс салоҳиятини тўлиқ ишга солиш орқали иқтисодий ўсишни ва халқ фаровонлигини оширишга асосий эътибор қаратилади.

Ҳозирги замон иқтисодиётида ривожланиш, барқарор ривожланиш, барқарор ривожланиш стратегияси каби атамаларга янгича маъно бериб келинмоқда.

Республикамизда амалга оширилаётган ислохотлар, иқтисодиётни модернизация қилиш ва техник қайта қурулантириш, инвестициялар жалб қилиш ва ўзлаштириш борасидаги чора тadbирлар худудий иқтисодий сиёсат билан чамбарчас боғланиб кетган. Чунки, ушбу дастурлар айнан худудларда амалга оширилади. Ҳар бир лойиҳанинг амалга оширилиши худуднинг иқтисодий салоҳиятини кўтариш борасидаги янги бир қадамдир.

Мамлакатимизда худудларни барқарор ривожлантиришда янги восита ва усуллардан фойдаланиш, шу жумладан худудий инвестиция дастурларини қабул қилиш, эркин иқтисодий ҳудуларни ташкил қилиш каби усуллардан фойдаланилмоқда. Бу худудларни ташкил этиш тажрибаси эркин (махсус) иқтисодий (индустриал) зоналарнинг у жойлашган сарҳад иқтисодиётини ривожлантиришда роли юксак эканлигидан далолат бермоқда.

Мамлакатда макроиқтисодий барқарорликка эришиш мавжуд бўлган барча имконият ва захиралардан самаралироқ фойдаланишни талаб этади. Бу борада мамлакатда мавжуд хом ашё ресурслари билан бир қаторда меҳнат ресурсларидан ҳам оқилона фойдаланиш туманлар ривожини таъминлаб бериши ҳеч кимга сир эмас. Бунинг учун эса, жойларда янги иш ўринлар яратиш муҳим аҳамият касб этади. Айнан шу масалада Ўзбекистон Республикаси биринчи Президенти И.Каримов “Худудий бандлик

дастурларининг амалга оширилиши натижасида яратилган 1 миллионга яқин иш ўрнининг 68 фоизидан кўпроғи қишлоқ жойларда ташкил этилди.”¹ деб таъкидлаб ўтганлар.

Мамлакат иқтисодий ривожланиши соҳалар тизими ва ҳудудларда юзага келадиган ижобий ўзгариш ҳамда ўсиш суръатларига бевосита боғлиқдир. Шу нуқтаи назардан алоҳида ҳудуднинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишини ўрганиш жуда муҳим амалий аҳамият касб этади.

Ишнинг ўрганилганлик даражаси. Туманнинг ижтимоий-иқтисодий масалаларини назарий, услубий асосларини иқтисодий назариясининг классиклари А. Смит, Д. Риккардо, А. Вебер, Дж. М. Кейнс, А.Г. Гранберг, В. Кристаллер, Л. Эрхард, М. Алампиев, Л.И. Абалкин, Е. Серова, А. Г. Гамбаров, В.Н. Боробов, А.Н. Баранский, Е. Пробст ва бошқалар томонидан тадқиқ этилиб ривожлантирилган.

Ўзбекистонда эса бу мавзу И.И.Искандаров, А.Х.Ҳикматов, Р.А.Убайдуллаева, М.Абдусаломов, Қ.Н.Абиркулов, О.Абдуллаев, А.А.Абдуғаниев, Т.М.Ахмедов, Э.А.Ахмедов, Б.Б.Беркинов, С.Э.Воҳидова, Ш.Б.Имомов, В.В.Ким, Қ.А.Ҳасанжонов, Қ.Чориев, Н.Т.Тухлиев, М.Ч.Қосимов ва бошқа иқтисодчи олимларининг илмий-тадқиқот ишларида ёритилган.

Бевосита туманларнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишининг алоҳида масалалари С.С.Ҳайитов, А.А.Абдуғаниев, И.Қ.Назаров, У.Нуров, А.Низомов, А.А.Абдуллаев, М.А.Орипов, Р.У.Асадов, О.М.Ҳамроқулов ва бошқаларнинг илмий ишларида ёритилган. Лекин, бу ишларда ҳудудларнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишига катта таъсир этувчи қайта ишлаш, кичик бизнесни ривожлантириш, экспорт салоҳиятини ошириш имкониятлари етарлича ўрганилмаган.

Битирув малакавий ишининг мақсади Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек туманини ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришни ўзига хос

---

¹ Каримов И.А. 2012 йил Ватанимиз тараққиётини янги босқичга кўтарадиган йил бўлади. Т.: Ўзбекистон, 2012 йил 19 январь.

хусусиятлари бўйича илмий асосланган хулосалар ва тавсиялар ишлаб чиқишдан иборат ва келажакда уни янада ривожлантириш йўналишларини назарий ва амалий жиҳатдан асослаб беришдир.

Битирув малакавий ишининг вазифалари:

–Туманни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш ва прогнозлашнинг назарий асосларини ўрганиш;

–Туманни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг асосий усул ва тамойилларини тадқиқ қилиш;

–Ижтимоий-иқтисодий ривожланиш даражасини ифодаловчи кўрсаткичларни аниқлаш тартибини тадқиқ қилиш;

–Ижтимоий-иқтисодий ривожланишни прогнозлаш тушунчаси ва усулларини ўрганиб чиқиш;

–Ўзбекистон Республикаси туманларини ижтимоий-иқтисодий ривожланиш кўрсаткичлари таҳлил қилиш;

–Туманларнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланиш динамикасини таҳлил қилиш;

–Худудларда инвестиция дастурларининг бажарилиш ҳолатини таҳлил қилиш;

– Туманни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш ва прогнозлашнинг асосий йўналишларини ишлаб чиқиш;

–Туманни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш истиқболларини шакллантириш.

Битирув малакавий ишнинг объекти Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек тумани иқтисодиётидир.

Битирув малакавий ишнинг предмети худуд иқтисодиётини ривожлантиришни ўзига хос хусусиятларини ўрганиш.

Битирув малакавий ишининг назарий ва услубий асослари бўлиб дарсликлар, ўқув қўлланмалари, мавзуга оид илмий асарлар, худудий иқтисодий сиёсатни, худуд иқтисодиёти ривожланишини тартибга солувчи

хужжатлар, жумладан Ўзбекистон Республикаси Қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Президенти Фармонлари ва Қарорлари, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси Қарорлари, Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлиги, Молия вазирлиги, Солиқ қўмитаси, Давлат статистика қўмитаси маълумотлари ҳисобланади.

БМИнинг илмий янгилик элементлари қуйидагилардан иборат:

-Туманнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланиш даражасига баҳо берилганлиги;

-Туманда кичик ва хусий бизнеснинг ривожлантиришнинг ўзига хос хусусиятларини аниқланганлиги;

- Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек туманининг иқтисодий ва ижтимоий ривожланиш кўрсаткичлари таҳлил қилинди ва баҳоланди;

- Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек тумани иқтисодиётини ривожлантириш истиқболлари аниқланди.

Тадқиқот усуллари. Битирув малакавий ишини тайёрлашда иқтисодий таҳлил, статистик гуруҳлаш, таққослаш, индекс усули, эксперт баҳолаш ва бошқа усуллардан кенг фойдаланилди.

Битирув малакавий ишининг амалий аҳамияти. Битирув малакавий иши доирасида олиб борилган тадқиқотлар асосида тайёрланган хулоса ва таклифларнинг амалга тадбиқ этилиши туманларнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишига ижобий таъсир кўрсатиши мумкин.

Битирув малакавий ишининг таркиби. Битирув малакавий иши кириш, учта боб, хулоса ва адабиётлар рўйхати ҳамда иловалардан иборат.

I БОБ. ХУДУД ИҚТИСОДИЁТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ

1.1. Худудни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг назарий асослари

Республикаимиз иқтисодиёти бозор муносабатларига асосланган бўлиб, унинг негизини турли хил мулкчилик шаклларига эга бўлган хўжалик юритиш шаклларининг мавжуд бўлишини ва уларни эркин рақобат асосида фаолият юритишини таъминловчи механизм яратиш ташкил этади. Шу боис, республикаимизда амалга оширилаётган иқтисодий ислохотларнинг дастлабки босқичидаёқ иқтисодиётни тубдан ислох этиш, таркибий ўзгаришларни амалга ошириш, нарх-навони эркинлаштириш, аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш ва турмуш шароитини яхшилашга қаратилган ислохотлар босқичма босқич амалга оширилмоқда.

Иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш шароитида асосий эътибор республиканинг ўзига хос худудий шарт-шароитларни инобатга олган ҳолда, иқтисодий сиёсат юргизиш, тартибга солиш механизмини ишлаб чиқиш ва жорий этишга қаратилаяпти.

Ўзбекистон Республикасида 14 та худуд (Қорақалпоғистон Республикаси, 12 та вилоят ва Тошкент шаҳри) мавжуд бўлиб, ҳар бир худуднинг маҳаллий иқтисодиёти ўзига хос табиий, ижтимоий-иқтисодий, сиёсий ва бошқа хусусиятларига кўра фарқланади. Шу боис бу худудлар иқтисодиёти давлат томонидан ўзаро ички алоқаларни кучайтириш ва комплекс ривожлантиришга қаратилади.

Демак, "худуд" тушунчаси бу мамлакат иқтисодиётининг кичик тизими бўлиб, у географик, демографик, табиий экологик, ижтимоий-иқтисодий жараёнларнинг ички алоқаси ва ўзаро муносабатлари туфайли ҳосил бўлган яхлит бирлик ҳисобланади.¹

Ҳар бир худуд ўзига хос ривожланган тармоқ таркиби, меҳнат тақсимоти ва ихтисослашув асосида ишлаб чиқариш ҳамда ижтимоий

---

¹ Рахимова М.Р. Минтака ва маҳаллий хўжалик иқтисоди. -Т.: ЎзЁУАЖ. 2005. 6 бет.

инфратузилмасига эга бўлиб, маҳаллий бошқарув органлари орқали тартибга солинади.

Республикамизда ҳудудларнинг иқтисодий салоҳияти, ижтимоий-иқтисодий ривожланиш даражаси нисбатан бир хилда эмас. Бунга таъсир килувчи омиллардан бири уларнинг иқтисодий салоҳиятидир.

“Ҳудуднинг иқтисодий салоҳияти – бу ҳудуд хўжалик комплекслари тармоқларининг маълум даврда саноат ва қишлоқ хўжалик маҳсулотлари ишлаб чиқариш, капитал қурилишини амалга ошириш, юк ташиш ва аҳолига хизмат кўрсатиш қобилиятидир”¹

Иқтисодий салоҳият жамиятнинг ишлаб чиқарувчи кучларини ташкил этадиган унсурлар билан: меҳнат ресурслари сони; саноат ва қурилиш ташкилотларининг ишлаб чиқариш қувватлари ҳажми, қишлоқ хўжалигининг ишлаб чиқариш имкониятлари, транспорт йўлларининг узунлиги ва транспорт воситаларининг мавжудлиги, ижтимоий соҳа тармоқларининг ривожланиш даражаси, фан ва техника ютуқлари, фойдали қазилма ресурслари ва бошқалар билан белгиланади.

Республикамизда ҳудудлар иқтисодиётни ривожлантиришда долзарб муаммо бу ишлаб чиқариш кучларини бозор механизмлари асосида жойлаштириш йўналишларини ишлаб чиқиш ва самарали ташкил этиш ҳисобланади. Ишлаб чиқариш кучларини ривожлантириш ва самарали жойлаштириш усуллари ва улар асосида назариялар яратиш ўтган асрнинг бошларига тўғри келади. Асосан, И.Тюнен, В.Лаунхардт, А.Веберларнинг яратган назариялари ва уларнинг ҳозирги даврда такомиллашган шакллари амалда жорий этилаяпти. Жумладан, Тюненнинг қишлоқ хўжалик штандорти назариясининг асосий ғояси - қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқаришни ҳудудий жойлаштириш қонуниятларини очиб беришга қаратилган.

Назариянинг асосий ғояси қишлоқ хўжалик экинлари жойлашувининг оптимал чизмаси-ўзаро чегараланган турли хилдаги қишлоқ хўжалик

---

¹ Тошпўлатова Л.М “Минтақанинг ижтимоий-иқтисодий салоҳияти”. -Т.: “Ўзбекистон Ёзувчилар Уюшмаси Адабиёт Жамғармаси”. 2007. 7-бет.

махсулотлари майдонларининг марказий шаҳар атрофида турли диаметрдаги концентрик доиралар (айланалар) тизими эканлиги билан исботланади. Унинг фикрича, муайян маҳсулот унинг каерда ишлаб чиқарилганидан катъий назар, бир хил баҳода сотилиши, ер рентаси марказга яқин жойлашган хўжаликларда тежаб қолинган транспорт харажатлари қиймати, унинг зичлиги биринчи доирада юқори бўлиб, марказдан узоқлашган сари пасайиб бориши, деҳқончилик ишлари олиб бориладиган энг узоқ доирада рента нолга тенг бўлиши, қишлоқ хўжалик маҳсулотларини ташишдаги энг кам транспорт харажатлари энг юқори ер рентасига мутаносиб бўлиши таъкидлаб ўтилган.

Бу модель бозор марказига яқинлашган сайин ердан фойдаланиш самарадорлигининг ортишини намоён этувчи «Тюнен узуги» номини олган қонуниятда намоён бўлади. Европа ва Шимолий Америкадаги локал, кўп ҳолларда минтақавий қишлоқ хўжалик тизимлари узоқ вақт давомида мазкур қонуниятга мос бўлди. Бунга кўра, нисбатан интенсив маҳсулотларни (сут, сабзавот, картошка) шаҳар атрофида, интенсивлиги паст экинларни эса (ғалла, ем-хашак экинлари) чекка ҳудудларда етиштириш кўзда тутилади.¹

Кўпчилик ривожланган мамлакатларда қишлоқ хўжалик ихтисослашуви табиий шароитга боғлиқ ареалларда эмас, балки бозор марказларига яқин минтақаларда содир бўлмоқда. Ҳозирги пайтда қишлоқ хўжалигида Тюнен моделини қўллаш кўпроқ ривожланаётган мамлакатлар учун хосдир.

Лаунхардтнинг саноат корхоналари рационал штандортининг асосий ғояси алоҳида саноат корхонасини хом-ашё манбаларига ва истеъмолчиларга нисбатан оптимал жойлаштиришни аниқлаш усулидан иборат.²

В.Лаунхардт назариясида ҳам худди Тюнен назариясидаги каби транспорт харажатлари ҳал этувчи омил бўлиб ҳисобланади. Ишлаб чиқариш харажатлари тадқиқ этилаётган ҳудуднинг барча нуқталари учун бир хилда

---

¹ Калининкова И.О. Управление социально-экономическим потенциалом региона: Учеб.пособие.- СПб.: Питер, 2012.-240 стр.

² Ўша манба

қабул қилинади. Ташиладиган юкларнинг оғирлиги ва масофасига боғлиқ ҳолда корхонани жойлаштиришнинг оптимал нуқтаси аниқланади. Бу муаммони ҳал этиш учун В.Лаунхардт вазн (локация) учбурчаги усулини ишлаб чиқди.

Вебернинг саноат "штандортлар" назарияси асосий вазифаси саноатни жойлаштиришнинг етакчи омилларини аниқлаш ва бу омиллар амал қиладиган қонуниятларни белгилашдан иборат.

Саноатни жойлаштириш қонуниятлари алоҳида тармоқларнинг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олмайди, балки барча тармоқлар учун умумий бўлган омилларни кўзда тутди. Махсус омиллар эса алоҳида тармоқларнинг технологик хусусиятлари билан боғлиқ. Барча омиллар (умумий ва махсус) ўз навбатида минтақавий ва агломерацион омилларга бўлинади: минтақавий омиллар муайян жойларда саноат жойлашувини белгиласа, агломерацион омил-уларнинг айримларида саноатнинг тўпланиш имкониятларини ўрганади.

Бундан ташқари, "табiiй-техникавий" ва "ижтимоий-маданий" омилларга ҳам ажратиш мумкин. Табiiй-техникавий омил географик ўрин, иқлим ва бошқа табiiй шароитлардаги тафовутлар билан боғлиқ; улар техник тараққиёт натижасида ўзгариши мумкин. Иккинчи омил эса тарихий, миллий, диний ва бошқа сабаблар таъсирида юзага келган ижтимоий-маданий шарт-шароитлардаги тафовутлардан иборат.

Вебер бўйича жойлаштиришнинг умумий назариясини тузиш учун минтақавий тавсифдаги умумий омилларни билиш зарур ва етарли. Бу нарсa саноатни ҳудудий жойлаштиришга таъсир этадиган ишлаб чиқариш харажатларини чуқур таҳлил этишни талаб қилади. Шунинг учун 7 турдаги ишлаб чиқариш харажатларига алоҳида эътибор қаратилди:

1. Ер рентасига харажатлар (ижара, харид);
2. Асосий капиталга харажатлар (бинолар, машина ва асбоб-ускуналар);
3. Хом-ашё ва энергия ресурсларига харажатлар;

4. Ишчи кучига харажатлар;
5. Транспорт харажатлари;
6. Заём капиталига фоизлар;
7. Асосий капиталга амортизация ажратмалари.

Умумий ҳудудий омиллар сифатида қуйидагиларни кўрсатиш мумкин: хомашё ва ёқилғи, ишчи кучи ва транспорт. Вебер хом-ашё ва ёқилғи харажатларини транспорт харажатлари таркибига киритиш мумкинлигини кўрсатиб берди: хом-ашё ва ёқилғи бирлигига тўланадиган юқори нарх транспорт харажатларини ошириб юборади, қуйи нархлар бундай харажатларни камайтиради. Шунинг учун асосий штандорт омилларни белгиловчи фақат иккита харажат турининг таҳлили билан кифояланиш мумкин:

Бозор шароитида ишлаб чиқариш кучларини жойлаштиришнинг асосий қонуниятлари қуйидагилардан иборат:

- ишлаб чиқариш кучларини оқилона ва самарали жойлаштириш;
- ҳудудларни комплекс ривожлантириш;
- ҳудудлар ўртасида ҳудудий меҳнат тақсимооти;
- ҳудудлар ижтимоий-иқтисодий ривожланиш даражасини тенглаштириш.

Ҳар бир қонуниятнинг мазмуни ва моҳиятига алоҳида тўхталиб ўтсак. Ишлаб чиқариш кучларини оқилона ва самарали жойлаштириш деганда маҳсулот ишлаб чиқариш харажатларини минимал ҳолатга келтириш, ишлаб чиқаришнинг барча (тайёр маҳсулотгача бўлган) босқичларини муайян ҳудудга жойлаштириш тушунилади. Мамлакатимизнинг турли ҳудудлари табиий ресурслар захираларининг миқдори, компонентларнинг таркиби, геологик салоҳиятларига кўра ўзаро фарқ қилади. Бунда ишлаб чиқаришнинг хомашё, ёқилғи, энергия ва истеъмол манбаларига яқинлигини таъминлайдиган транспорт омили катта аҳамиятга эга. Ишлаб чиқаришни жойлаштиришда ташиладиган юк нархларининг таъсири ҳам муҳим ўрин тутди. Шунинг учун самарадорликни оширишнинг асосий вазифаларидан

бири-юк ташишдаги харажатларни камайтиришга қаратилиши лозим. Бунинг учун эса, кўп материал талаб этадиган ишлаб чиқариш корхоналарини хом-ашё манбаларига, ёқилғи-энергетика корхоналарини эса энергия манбаларига яқин жойлаштириш мақсадга мувофиқдир.

Кооперациялаштириш ва комбинатлаштириш ҳамда чиқиндисиз технологияларни қўллаш ишлаб чиқариш кучларини жойлаштиришнинг муҳим шартларидан ҳисобланади.

Ҳудудларни комплекс ривожлантириш учун бозор инфратузилмаси элементлари, ишлаб чиқариш тармоқлари, аҳоли эҳтиёжларини қондириш билан боғлиқ соҳалар ҳамда ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилма тармоқларининг муштараклигига эришиш лозим. Ҳудудлар хўжалигининг комплекслилиги турли тармоқлар ва соҳалар ўртасидаги иқтисодий алоқаларни кучайтиришни тақозо қилади.

Маълумки, ҳар бир ҳудуд ўзининг алоҳида табиий-ресурс салоҳиятига, ўзига хос иқтисодий ва ижтимоий шароитларга эга бўлиб, бу нарсалар ўша ҳудуднинг иқтисодий йўналишини белгилайди. Ҳар бир ҳудуд ўзига хос ижтимоий-иқтисодий мажмуа бўлиб, у яхлит ҳудудий-хўжалик тизимини ташкил этади ва у ерда муайян ихтисослашув тармоғи етакчи ўринни эгаллайди.

Ҳудудлар ўртасида ҳудудий меҳнат тақсимооти бозор иқтисодиёти шароитида ишлаб чиқариш кучларини самарали жойлаштиришнинг муҳим шартларидан ҳисобланади. Ҳудудлар иқтисодий ривожланиш даражаси, табиий-ресурс салоҳияти, тарихий ва демографик хусусиятларига кўра ўзаро фарқ қилади. Шунинг учун ҳар бир ҳудуд фақат ўзигагина хос бўлган хусусиятлар асосида муайян соҳага ихтисослашади ва иқтисодий алоқалар асосида бошқа ҳудудлар билан маҳсулот айирбошлайди. Масалан, Қашқадарё, Фарғона ва Бухоро вилоятлари ёқилғи-энергетика комплекси маҳсулотларини ишлаб чиқаришга ихтисослашган бўлса, мамлакатимизнинг йирик металлургия корхоналари Тошкент ва Навоий вилоятларида

жойлаштирилган. Айни пайтда, мазкур ҳудудлар ўзлари учун зарур маҳсулотларни мамлакатимизнинг бошқа ҳудудларидан олади.

Таъкидлаш жоизки, хўжалик юритишнинг янги шароитида ҳудудий меҳнат тақсимотини янада такомиллаштириш муҳим аҳамиятга эга. Бунда ҳукумат ва алоҳида ҳудудлар манфаатларининг муштараклиги ҳисобга олиниши, турли маъмурий-ҳудудий бирликлар ресурсларининг умумлаштирилиши лозим.

Бозор иқтисодиёти шароитида мамлакатнинг барча ҳудудлари ижтимоий-иқтисодий ривожланиш даражасини имкон қадар тенглаштириш катта аҳамиятга эга. Ҳозирги босқичдаги муҳим вазифалардан бири, ҳукумат томонидан алоҳида эътиборга молик ҳудудлар белгиланиб, уларнинг иқтисодий-ижтимоий ривожланишини таъминлаш учун давлат бюджетидан қўшимча маблағлар ажратилиши ва аниқ режалар тузилиши керак.

Ишлаб чиқариш кучларини жойлаштириш қонуниятлари бозор иқтисодиётининг ривожланиши қонунлари асосида жойлаштириш тамойиллари ва омиллари боғлиқ ҳолда намоён бўлади. Улар ўзаро ажралмаган ҳолда ривожланади ва бир-бирларини тақозо қилади.

Бозор муносабатлари шароитида ишлаб чиқариш кучларини жойлаштиришда қуйидаги тамойиллар ажралиб туради:

- ишлаб чиқаришнинг энергия, хом-ашё, ёқилғи манбаларига ва истеъмол минтақаларига яқинлашуви;
- табиий ресурсларнинг энг самарали турларини ўзлаштириш ва улардан комплекс фойдаланиш;
- экологик вазиятни соғломлаштириш, табиатни муҳофаза қилиш бўйича самарали чора-тадбирларни кўриш ва табиатдан оқилона фойдаланиш;
- халқаро меҳнат тақсимотининг иқтисодий қулайликларидан фойдаланиш, хорижий мамлакатлар билан иқтисодий алоқаларни тиклаш ва ривожлантириш.

Бу ўринда шуни айтиш жоизки, мамлакатимиз минтақалари ижтимоий ва иқтисодий ривожланиш даражасини кўтариш, улар ўртасидаги тафовутларни бартараф қилиш, ҳамда уларни ривожлантириш қуйидаги йўналишларда амалга оширилиши лозим:

- ривожланиш даражаси бўйича нисбатан орқада қолаётган минтақаларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш бўйича дастурлар ишлаб чиқиш ва уларни амалга ошириш;

- маҳаллий хом-ашё ва меҳнат ресурсларига асосланган саноат тармоқларини ривожлантириш, ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш дастурларини ишлаб чиқиш;

- ҳудудларда ҳукумат кафолатлари асосида хорижий инвестициялар ва кредитлар ҳисобига йирик лойиҳаларни амалга ошириш, уларнинг экспорт салоҳиятини кенгайтириш имконини берадиган лойиҳаларни жорий этишда хорижий инвесторларга қулай имкониятлар ва имтиёзлар бериш;

- маҳаллий табиий-иқлим, ер-сув шароитларидан келиб чиқиб, минтақалар қишлоқ хўжалигини оқилона ихтисослаштириш, қишлоқ хўжалигида иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш бўйича республика ва ҳудудий дастурларни қабул қилиш;

- ҳудудларнинг минерал хом-ашё ресурсларини комплекс ўзлаштириш, ер-сув ресурсларидан оқилона ва самарали фойдаланиш, экологик вазият мураккаб бўлган минтақаларга давлат томонидан ёрдам кўрсатиш;

- минтақалар ўртасидаги алоқаларни яхшилаш, бой табиий ресурсларга эга ҳудудлар иқтисодий тараққиётини юксалтириш мақсадида транспорт-коммуникация тизимини ривожлантириш, жумладан, янги автомобил ва темир йўллар барпо этиш;

- ижтимоий тармоқларни жадал ривожлантириш дастурларини қабул қилиш ва амалга ошириш ҳисобига минтақалар инфратузилмасини такомиллаштириш, аҳолисига муносиб турмуш шароити яратиш;

- маҳаллий бошқарув тизимини такомиллаштириш, ҳудудлар ижтимоий-иқтисодий ривожланишида уларнинг ваколатларини кенгайтириш;
- иқтисодий-молиявий салоҳияти ва имкониятлари нисбатан паст бўлган минтақаларга дотация ва субвенция ажратиш йўли билан уларни қўллаб-қувватлаш;
- маъмурий бошқарувнинг оптимал ҳудудий-хўжалик тизимини шакллантириш мақсадида давлат маъмурий-ҳудудий бўлинишини такомиллаштириш ва бошқалар¹.

Демак, ҳудуд иқтисодиётини ривожлантиришнинг назарияларида иқтисодий салоҳиятдан фойдаланиш имкониятларини ошириш ва бозор муносабатлари қонуниятлари асосида тамойилларга асосланган ҳолда таъсир этувчи омилларга эътибор қаратиш ҳамда ислохотларнинг янги босқида ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатишни оптимал жойлаштириш йўналишларни ташкил этиш мақсадга мувофиқ.

1.2. Ижтимоий-иқтисодий ривожланиш даражасини фойдаловчи кўрсаткичлар

Иқтисодиётни эркинлаштириш мамлакатимизни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг бош омилидир. Бу борада Ўзбекистон Республикаси биринчи Президенти Ислом Каримов “Бугунги кунда мамлакатимизни, аввало, иқтисодиётимизни ислоҳ этиш, эркинлаштириш ва модернизация қилиш, унинг таркибий тузилишини диверсификация қилиш борасида амалга оширилаётган, ҳар томонлама асосли ва чуқур ўйланган сиёсат бизни инқирозлар ва бошқа таҳдидларнинг салбий таъсиридан ҳимоя қиладиган кучли тўсиқ, айтиш мумкинки, мустаҳкам ва ишончли ҳимоя воситасини яратди.”² деб таъкидладилар. Иқтисодиётни эркинлаштиришда

¹ Садыков А.М. Основы регионального развития: теория, методология, практика. Ташкент, «Iqtisod - moliya», 2005. 280 бет.

² И.А.Каримов. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқироzi, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари. Тошкент, 2009 йил март.

мамлакатимизда мулкни давлат тасарруфидан чиқариш ва уни хусусийлаштириш усулларида кенг фойдаланилмоқда.

Туманни ижтимоий-иқтисодий ривожланишидаги муаммоларни аниқлаш ҳамда уни янада ривожлантириш бўйича чора-тадбирлар ишлаб чиқариш учун бир катор ижтимоий-иқтисодий ривожланиш кўрсаткичлардан фойдаланилади. Алоҳида фирмалар фаолиятига баҳо беришда қўлланиладиган кўрсаткичлардан фаркли тарзда бу кўрсаткичлар ҳудуд иқтисодиётнинг барча субъектлари фаолиятига умумий баҳо бериш, макроиқтисодий таҳлил ўтказиш, Ҳудуд иқтисодиётининг рақобатга бардошлилиги даражасини аниқлаш имконини беради.

Бу кўрсаткичларга қуйидагилар киради:

- Ялпи ҳудудий маҳсулот (ЯХМ), Соф ҳудудий маҳсулот (СХМ), Ялпи ҳудудий даромад (ЯХД), Соф ҳудудий дароомад (СХД), шахсий даромад (ШД), Шахсий тасарруфидаги даромад (ШТД), Истеъмол(С), Жамғариш (S) кўрсаткичларининг ҳажми ва ўсиш суръатлари;

- ҳудуд иқтисодиётнинг таркибий тузилиши;

- ҳудудни экспорти ва импорти ҳажми, таркиби, ЯХМдаги улуши ва ўсиш суратлари;

- ресурслардан фойдаланишнинг самарадорлигини характерловчи кўрсаткичлар (Меҳнат унумдорлиги, Фонд қайтими);

- ҳудуд бюджети тақчиллиги, дефлятор, истеъмол баҳолари индекси, инфляциянинг ўсиш суръатлари;

- ишсизлик даражаси ва ишсизлар сони, аҳолининг иш билан бандлик даражаси;

- аҳолининг моддий неъматлар ва хизматлар истеъмоли ҳажми, уларнинг жамғармалари, иш ҳақининг қуйи миқдори ва бошқалар.

Ялпи ҳудудий маҳсулот (ЯХМ)- муайян давр мобайнида минтақа ҳудудда ишлаб чиқарилган тармоқлар ялпи қўшилган қийманнинг йиҳиндисини намоён этади. Ялпи ҳудудий маҳсулот яхлит ҳолдаги мамлакаиқтисодиёти учун ҳисобланувчи ялпи ички маҳсулот (ЯИМ)

кўрсаткичнинг ҳудуд даражасидаги кўриниш ҳисобланади, бироқ у билан айнан бир хил бўлмайди. Барча ҳудудлардаги ЯҚМнинг йиғиндиси бутун иқтисодиёт бўйича ЯИМни ташкил этмади. Улар ўртасида маълум услубий тафовутлар мавжудлиги билан боғлиқ. ЯҚМни ҳисоблашда саноат, қишлоқ хўжалиги, транспорт ва алоқа, қурилиш, савдо ва умумий оқатланиш ва бошқа тармоқлар, жумладан хизмат кўрсатиш, маҳсулотга солиқларнинг жамиси ҳисобга олинади.

Ҳудуд бюджети тақчиллиги ва инфляция сурати каби кўрсаткичлар умумий макроиқтисодий вазиятга баҳо беришда қўлланилса, ЯҲМ, СҲМ, ЯҲД, СҲД, ШД, ШТД, С, S кўрсаткичлари ҳудудда ишлаб чиқаришнинг параметрларини ва динамикасини таҳлил этишда фойдаланилади.

Бу кўрсаткичлар ҳудуд иқтисодиётнинг барча субъектлари фаолиятлари натижаси сифатида аниқланиб, уларни ҳисоблашнинг асосини Миллий ҳисобчилик тизими (МҲТ) ташкил этади. МҲТ ҳудуд бухгалтерияси вазифасини ўтагани ҳолда унинг стандартларидан келиб чиққан ҳолда макроиқтисодий кўрсаткичларни ҳисоблаш, ҳудудлараро таққослошни амалга ошириш имконини беради.

Туман иқтисодиётининг ҳақиқий ҳолатини ўрганиш, унга тизимли баҳо бериш учун юқорида санаб ўтилган барча кўрсаткичлардан фойдаланиш зарур, бу эса ҳудудни ижтимоий иқтисодий ривожланиш кўрсаткичларни прогнозлаш имкони беради.

Ялпи ҳудудий маҳсулот тушунчаси ва уни ҳисоблашнинг асосий шарти. Макроиқтисодий статистика ва таҳлилда узоқ давр мобайнида кўрсаткич ялпи ҳудудий миллий маҳсулот ва ялпи ички ҳудудий маҳсулот кўрсаткичларидан барабар фойдаланиб келинди. Ҳар иккала агрегат ҳам ҳудуднинг иқтисодий фаоллик даражасини характерласада капитал ва ишчи кучи миграцияси мавжудлиги сабабли улар ўзаро фарқ қилишади.

ЯҲМ - ҳудуд резидентлари томонидан маълум муддат давомида ишлаб чиқарилган пировард товарлар ва хизматлар бозор баҳоларининг умумий йиғиндисидан иборат.

ЯХМни ишлаб чиқариш усулида аниқлаш Ишлаб чиқариш усулида ҳисобланган ЯХМ якуний товарлар ва хизматларни ишлаб чиқаришнинг турли босқичларида қўшилган қийматлар йиғиндиси сифатида аниқланади. ЯИМни бу усулда аниқлаш статистик жиҳатдан қулай бўлиши билан бирга уни ҳисоблашнинг муҳим шартига амал қилиш, яъни бир қийматни икки бор ҳисобга олиш, ёки оралиқ маҳсулот қийматини ЯХМга киритиб юборишнинг олдини олади.

Қуйида ижтимоий-иқтисодий ривожланиш барқарорликни ифодаловчи ҳар бир кўрсаткич республикамиз шароитидан келиб чиққан ҳолда баҳоланган.

Мамлакат иқтисодий салоҳиятини ифодаловчи кўрсаткичлар халқаро амалиётда миллий ҳисоблар тизими (МХТ) орқали ҳисоб-китоб қилинади. МХТ деганда мамлакат миқёсида содир бўлаётган иқтисодий ва социал жараёнларни ифодаловчи кўрсаткичлар тизими ҳамда ушбу кўрсаткичларни ҳисоблаш методологияси ва усуллари тушунилади.

Мамлакат иқтисодий салоҳиятини энг умумлаштириб ифодаладиган кўрсаткич МХТда ялпи ички маҳсулот (ЯИМ) ҳисобланади.

ЯИМ уч хил усулда билан ҳисобланади:

1. Ишлаб чиқариш усули.
2. Харажатлар усули.
3. Даромадлар усули.

Ишлаб чиқариш усулида ҳисобланган ЯИМ якуний товарлар ва хизматларни ишлаб чиқаришнинг турли босқичларида қўшилган қийматлар йиғиндиси сифатида аниқланади. Айрим корхоналар ва тармоқлар миқёсида қўшилган қиймат товар ва хизматларнинг сотиш баҳоси билан уларни ишлаб чиқариш учун фойдаланилган хомашё ва материалларни сотиб олишга сарфланган харажатлар ўртасидаги фарқ кўринишида аниқланади.

$$\text{ЯИМ} = \text{ЯИЧ} - \text{ОИ}^1$$

Бу ерда,

ЯИМ – ялпи ички маҳсулот;

ЯИЧ – ялпи ишлаб чиқариш;

ОИ – оралиқ истеъмол;

Харажатлар усули якуний фойдаланиш усули деб ҳам юритилиб, унда ЯИМни ҳисоблаш учун якуний маҳсулотларни сотиб олишга қилинган барча харажатлар ўзаро қўшиб чиқилади¹:

$$\text{ЯИМ} = \text{C} + \text{G} + \text{I} + \text{Xn}^2$$

Бу ерда:

Уй хўжаликларининг пировард истеъмол харажатлари (C):

а) узоқ муддат фойдаланиладиган истеъмол буюмлари сотиб олишга;

б) кундалик фойдаланиладиган истеъмол буюмлари сотиб олишга;

в) истеъмол хизматлари тўловига.

Товар ва хизматларни харид қилиши учун давлатнинг жорий харажатлари (G):

Бу гуруҳ харажатларига маҳаллий ва марказий бошқарув ҳокимияти идоралари томонидан корхоналарнинг пировард маҳсулотлар ва ресурслар хариди, давлат корхоналарида банд бўлган ходимларга тўланадиган меҳнат ҳақи харажатлари киритилади. Лекин шу ўринда таъкидлаш лозимки, бу харажатларга давлат трансферт тўловлари киритилмайди.

Ялпи инвестиция харажатлари (I):

а) асбоб-ускуналар, машиналарни якуний сотиб олишга;

б) корхоналар, иншоотлар, турар-жой биноларини қуришга сарфланган;

в) моддий айланма маблағлар заҳираларининг ўзгариши.

Соф экспорт (Xn): мамлакатнинг экспорт ва импорт операциялари бўйича харажатлар ўртасидаги фарқ.

ЯИМни даромадлар бўйича аниқлашда якуний маҳсулотни ишлаб чиқариш жараёнида резидент-ишлаб чиқариш бирликлари томонидан,

---

1

2

кўшилган қийматлар ҳисобидан, тўланган бирламчи даромадлар кўшиб чиқилади.

Иқтисодиётда доимий инфляция жараёнининг мавжудлиги макроиқтисодий кўрсаткичларни таққослама баҳоларда ҳисоблашни зарур қилиб кўяди. Чунки, инфляция иқтисодиётнинг реал ҳолатини бузиб кўрсатади. Иқтисодиётни таҳлил қилиш, муаммоларни аниқлаш ҳамда бошқарув қарорларини қабул қилишни қийинлаштиради. Бу вазифани бажариш учун жорий баҳоларда ҳисобланган номинал кўрсаткичлардан эмас, балки таққослама (базис) баҳоларда ҳисобланган реал кўрсаткичлардан фойдаланиш зарур.

Номинал ялпи ички маҳсулот – бу жорий баҳоларда ҳисобланган пировард товар ва хизматларнинг бозор нархларидаги умумий қиймати ҳисобланади. Номинал ва реал ЯИМ ўртасидаги боғлиқликни қуйидаги формула орқали кўришимиз мумкин.

$$РеалЯИМ = \frac{НоминалЯИМ}{ЯИМдефлятори} \times 100$$

Реал ЯИМ таққослама баҳоларда ҳисобланган ЯИМ бўлиб, мамлакатнинг асосий макроиқтисодий кўрсаткичларидан бири ҳисобланади. ЯИМнинг ўзгариши орқали бевосита иқтисодий ўсишга баҳо бериш мумкин.

Иқтисодий ўсиш - аҳоли жон бошига мамлакатда яратилган ЯИМ ҳажмининг олдинги йилга нисбатан ўсиши орқали ифодаланади. Демак, иқтисодий ўсишнинг шартлари сифатида қуйидагиларни кўрсатиш мумкин:

- жорий йилда ишлаб чиқарилган ялпи ички маҳсулот (ЯИМ) аввалги йилга нисбатан кўпроқ бўлиши.

- ЯИМнинг ўсиш суръати аҳоли ўсиш суръатидан юқори бўлиши, яъни киши бошига ишлаб чиқарилган ЯИМнинг кўпайиши.

Худудларнинг ижтимоий-иқтисодий жиҳатдан ривожланиши, турмуш шароитларининг яхшиланиши ҳам бевосита уларнинг иқтисодиёти ривожланиши билан боғлиқ.

Худудларнинг инвестицион жозибадорлигини аниқлашда турли услублардан фойдаланилади. Уларнинг бир-биридан фарқи инвестицион муҳитни белгиловчи кўрсаткичларни танлаб олишда намоён бўлади.

II БОБ. ТОШКЕНТ ШАҲАР МИРЗО УЛУҒБЕК ТУМАНИНИ ИҚТИСОДИЙ ВА ИЖТИМОИЙ РИВОЖЛАНИШИ ТАҲЛИЛИ

2.1. Хоразм вилоятининг иқтисодий ривожланиши кўрсаткичлари таҳлили

Вилоятда 10 та маъмурий ҳудуд мавжуд бўлиб, вилоят маркази - Урганч шаҳрида 137,4 минг киши истиқомат қилади. Вилоятнинг яна бир йирик шаҳри - Хива тарихий обидаларга бой туристик марказ ҳисобланади. Вилоят Туркменистон давлати, мамлакатимиз ҳудудлари - Қорақалпоғистон Республикаси ва Бухоро вилояти билан чегарадошдир. Хоразмдан халқаро аҳамиятга эга темир йўли ва магистрал автомобиль йўллари ўтганлиги муҳим аҳамият касб этади.

Вилоят иқтисодиётининг асосини қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштириш, пахтани қайта ишлаш ва озиқ-овқат саноати ташкил этади. Бундан ташқари, қурилиш материаллари ишлаб чиқариш саноати ҳам тез суръатлар билан ривожланиб бораётган тармоқлар жумласига киради (1.2-карта). Енгил саноатнинг асосини пахта тозалаш заводлари, пахта ва ипак толаларини йиғирувчи фабрикалар ташкил қилади. Гилам тўқиш вилоят саноатининг ўзига хос жиҳатини белгилайди. Вилоят иқтисодиётида янги шаклланиб бораётган тармоқлардан бири - машинасозлик саноати бўлиб, Ҳазорасп туманининг Питнак шаҳрида “Дамас” русумли машиналарни йиғишга мўлжалланган линиянинг фаолият бошлаши вилоятда машинасозлик саноатини ривожлантиришда муҳим омил бўлди. Озиқ-овқат саноатида республикада ягона бўлган Ҳазорасп шакар заводи фаолият кўрсатмоқда. Бундан ташқари, нон маҳсулотлари, қандолат, сут ва гўшт маҳсулотлари ишлаб чиқарувчи кўплаб тармоқлар ҳам тез суръатлар билан ривожланиб бормоқда.

Кейинги йилларда вилоятда пахта хомашёсини қайта ишлаш, ипак толасига ишлов бериш ва бошқа маҳаллий хомашё ресурсларидан самарали фойдаланиш бўйича ишлаб чиқариш қувватларини реконструкция қилиш, техник модернизациялаш ва кенгайтириш ишлари олиб борилмоқда. Пахта

толасини қайта ишлаш жараёнини чуқурлаштириш ва ушбу стратегик хомашёдан экспортбоп маҳсулотлар ишлаб чиқариш борасида бир канча лойиҳалар амалга оширилмоқда. Озиқ-овқат саноати корхоналарини технологик янгилаш ва янги қувватларни ишга тушириш эвазига мева, узум, сабзавот ва полиз маҳсулотларини қайта ишлаш ва сақлаш имкониятлари кенгаймоқда.

Саноат тез суръатларда ривожланиб бораётганлигига қарамасдан, қишлоқ хўжалиги вилоят иқтисодиётида катта мавқега эга. Ушбу соҳада пахтачилик ва бошоқли экинлар етиштириш энг асосий тармоқлар бўлиб, вилоят республика аҳолисини гуруч билан таъминлайдиган асосий минтақалардан бири ҳисобланади. Бундан ташқари, вилоятда кўплаб боғ ва узумзорлар, қовун ва қовоқ етиштириш майдонлари мавжуд, картошка етиштириш эса барча ҳудудлар учун хосдир.

Минтақанинг ялпи ҳудудий маҳсулоти (ЯХМ) мамлакат ялпи ички маҳсулотининг 5,5 фоизини (1.1-жадвал), аҳоли жон бошига ҳисоблаганда эса, ўртача мамлакат даражасининг 67,8 фоизини ташкил қилади. ЯХМ таркибида

кейинги йилларда аграр сектор улушининг қисқариши, айтини вақтда саноат ва хизмат кўрсатиш соҳаларининг улуши кўпайишига эришилган. Лекин жами хизматларнинг ЯХМдаги улуши 43,1 фоиз бўлгани ҳолда, мамлакат ўртача кўрсаткичидан паст даражадалигича (мамлакатда - 53%) қолмоқда.

**Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек туманининг Ўзбекистон
ижтимоий-иқтисодий ривожланишидаги ўрни, %да**

Кўрсаткичлар	2000 й.	2010 й.	2014 й.	Мамлакатимизда тутган ўрни (2013 йилда)
Ҳудуди	1,3			11
Ҳудуд аҳолиси	5,4	5,6	5,5	11
Ялпи ҳудудий маҳсулот	4,4	3,1	3,1	11
Саноат маҳсулотлари	2,6	1,4	1,7	12
Истеъмол товарлари	4,3	2,4	2,4	9
Қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари	6,6	6,2	6,0	10
Асосий капиталга инвестициялар	3,5	2,5	3,9	11
Қурилиш ишлари	6,6	3,3	4,8	13
Чакана савдо айланмаси	3,6	4,3	4,2	10
Пуллик хизматлар	3,8	3,9	4,0	10
Бозор хизматлари		2,7	3,2	11
Ташқи савдо айланмаси	1,3	0,8	0,8	13
шу жумладан:				
экспорт	2,0	1,1	1,0	12
импорт	0,5	0,4	0,7	14

Манба. Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек туманининг статистик тўплами маълумотлари

Саноат ишлаб чиқариш ҳажмининг кейинги йилларда сезиларли даражада ортганига қарамасдан, Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек тумани мамлакат саноатида охириги ўринлардан бирини эгаллаб келмоқда. Бу борадаги кейинги йилларда эришилган ижобий ўзгаришлар асосан енгил ва озиқ-овқат саноатини ривожлантиришга қаратилган инвестиция лойиҳалари ҳисобига амалга оширилмоқда. Бунда маҳаллий аҳамиятга эга бўлган лойиҳаларни ўзлаштириш алоҳида ўрин эгаллайди. Шунга қарамасдан, аҳоли

жон бошига саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш мамлакат даражасидан деярли 3,3 баробар пастдир.

Вилоятда жорий йилнинг январ-декабр ойларида ялпи ҳудудий маҳсулот ҳажми 5692,6 млрд.сўм ёки ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 110,1 фоизни ташкил этиб, белгиланган прогноз (5723,6 млрд.сўм, 110,7 %) дан 0,6 бандга кам бажарилди (2014 йил январ-декабр ойларида 4793,7 млрд.сўм, 111,7 %).

Аҳоли жон бошига ялпи ҳудудий маҳсулот ҳажми 3287,9 минг сўмни ёки ўсиш суръати 108,1 фоизни ташкил қилди. Бу ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 467,7 минг сўмга кўп демакдир.

Вилоят ЯХМ таркибида саноат 15,2 фоиз (2014 йилнинг январ-декабр ойларида 13,6 %), қурилиш ишлари 10,3 фоиз (10,2 %), қишлоқ хўжалиги 29,6 фоиз (31,3 %), транспорт ва алоқа 9,7 фоиз (9,9 %), савдо ва умумий овқатланиш 8,2 фоиз (8,5 %), солиқлар 4,8 фоиз (4,4%) ва бошқалар 22,1 фоиз (22,1 %)ни ташкил қилди.

Иқтисодий ўсишга қуйидаги асосий соҳаларда белгиланган прогноз кўрсаткичларнинг таъминланганлиги муҳим омил бўлди.

Саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажми 2351,7 млрд.сўм ёки 121,9 фоизни ташкил этиб, белгиланган прогнозга (2513,1 млрд.сўм, 130,3%) нисбатан 8,4 бандга кам бажарилди (2014 йилда 1808,7 млрд.сўм, 147,6%). Бунинг асосий сабабларидан бири, саноат маҳсулотлари ишлаб чиқарилиши белгиланган 5 та йирик корхона бўйича белгиланган прогноз кўрсаткичлар 50,2 млрд.сўмга кам бажарилганлигидир.

Жумладан, “GM Ўзбекистон” Хоразм филиали томонидан 2015 йил якуни билан 667,4 млрд.сўмлик маҳсулотлар ишлаб чиқарилиб, ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 137,9 фоизга ўсган бўлсада, белгиланган прогноз кўрсаткичига нисбатан 45,5 млрд.сўмга ёки 9,4 бандга кам бажарилди.

Бунинг сабаби: Корхона маҳсулотга бўлган (Орландо русумли автомашина) талабнинг камайганлиги ҳамда йил бошида Жанубий Корея давлатидан 3500 дона бутловчи қисм ва материаллар (Орландо русумли

автомашина) олиб келиниши учун шартномалар тузилиб, бугунги кунгача 1492 дона бутловчи қисм ва материаллар етказиб берилганлиги сабаб бўлган.

“Хоразм гиламлари” МЧЖ томонидан 2015 йил якуни билан 12,8 млрд.сўмлик маҳсулотлар ишлаб чиқарилиб, ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 102,7 фоизга ўсган бўлсада, белгиланган прогноз кўрсаткичига нисбатан 3,2 млрд.сўмга ёки 26,3 бандга кам бажарилди.

Бунинг сабаби: Корхонада ип-калава лойиҳаси бўйича 2015 йилда 1700 тонна ип-калава (7414,0 млн.сўмлик) маҳсулотлари ишлаб чиқарилиши режалаштирилган. Аммо, лойиҳанинг амалга ошиши кечикканлиги сабабли маҳсулот ишлаб чиқарилмаган. Чунки, технологик ускуналар божхонага 2014 йилнинг август ойда келтирилган, лекин божхона тўловлари муддатида тўланмаганлиги (божхона тўловлари бўйича имтиёзлар қўллашни амалга ошириш мақсадида) сабабли 2015 йил август ойида технологик ускуналар корхонага келтирилган ва сентябр ойидан монтаж ишлари бошланган. Бугунги кунда монтаж ишлари якунланиб, хом-ашё (пахта толаси) сотиб олиниб ишлаб чиқариш бошланган.

“Хонқа дон маҳсулотлари” АЖ томонидан 2015 йил якуни билан 35,4 млрд.сўмлик маҳсулотлар ишлаб чиқарилиб, ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 100,8 фоизга ўсган бўлсада, белгиланган прогноз кўрсаткичига нисбатан 47 млн.сўмга ёки 1,0 пунктга кам бажарилди.

Бунинг сабаби: “Ўздонмаҳсулот” АЖ томонидан 2015 йил учун ажратилиши белгиланган 35 минг тонна буғдой лимити ўрнига 31,3 минг тонна ёки белгиланган прогнозга нисбатан 3,7 минг тонна кам ажратилганлиги ҳамда шунга асосан омухта ем ҳам кам ишлаб чиқарилганлиги натижасида белгиланган прогноз бажарилмаган.

“Uztex Shovot” қўшма корхонаси томонидан 2015 йил якуни билан 30,2 млрд.сўмлик маҳсулотлар ишлаб чиқарилиб, ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 100,0 фоизга ўсган бўлсада, белгиланган прогноз кўрсаткичига нисбатан 390 млн.сўмга ёки 0,5 бандга кам бажарилди.

Бунинг сабаби: 2015 йил давомида корхонада 102 марта, жами 70,3 соат давомида электр таъминотида узилишлар содир бўлиб, натижада корхона фаолияти 133,6 соат тўхтатишга сабаб бўлди ва корхона томонидан 72,1 тонна ёки 490,5 млн.сўмлик маҳсулот кам ишлаб чиқарилди.

“Урганч экскаватор” АЖ томонидан 2015 йил якуни билан 2,3 млрд.сўмлик маҳсулотлар ишлаб чиқарилиб, ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 80,0 фоизни ташкил қилди. Белгиланган прогноз кўрсаткичга нисбатан 888 млн.сўмга ёки 30,2 бандга кам бажарилди.

Бунинг сабаби: Корхонанинг дебиторлик қарзлари муддатида қайтарилмаганлиги учун айланма маблағнинг етишмаслигидир.

Юқори кўрсатилган корхоналар томонидан 50,4 млрд.сўмлик ҳажм йўқотилган.

Шу билан биргаликда, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 22 ноябрдаги “Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек туманини 2013-2015 йилларда саноат салоҳиятини ривожлантириш Дастури тўғрисида”ги ПҚ-1856-сон қарорига асосан Республика ташкилотлари томонидан 2015 йилда амалга оширилиши режалаштирилган 34 та лойиҳа (200,5 млн.доллар инвестиция, 2330 та янги иш ўрни) белгиланган муддатларида амалга оширилмаганлиги сабабли ушбу корхоналарга белгиланган 107,5 млрд.сўмлик маҳсулотни ишлаб чиқариш йўлга қўйилмади. (илова)

Хусусан, Озиқ-овқат уюшмаси (Салимов) томонидан 2 та, “Ўзфармсаноат” ДАК (Дустмуратов) томонидан 10 та, “Ўзбекнефтгаз” МХК томонидан 6 та, “Ўзавтосаноат” АК (Жалилов) томонидан 2 та, “Ўзэлтехсаноат” уюшмаси томонидан 4 та ва “Ўзбекенгилсаноат” ДАК (Ҳайдаров) томонидан 2 та, “Ўзмарказимпекс” ДАТСК (Абдурахимов) томонидан 1 та, ТИАСИВ ТСК томонидан 1 та, “Ўзқурилишматериаллари” АК (Акрамов) томонидан 3 та, “Ўзбекчармпойабзали” уюшмаси томонидан 1 та ва Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек туманида 2 та лойиҳаларда маҳсулот ишлаб чиқариш йўлга қўйилмади.

“Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек туманини 2013-2015 йилларда ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш Дастури” доирасида саноат, хизмат кўрсатиш ва қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ишлаб чиқариш соҳалари бўйича 1 553,3 млрд.сўм ҳамда 9,1 млн.доллар миқдоридаги хорижий инвестициялар ўзлаштирилиши ҳисобига жами 4 684 та лойиҳаларни амалга ошириш натижада 32 851 та янги иш ўринларини яратиш белгиланган. Хусусан,

- саноатда 933 та (926,9 млрд.сўм, хор.инв 9,1 млн.долл 15 816 та иш ўрни);

- хизматлар соҳасида 2 526 та (378,6 млрд.сўм 11 994 та иш ўрни);

- қишлоқ хўжалигида 1 225 та (247,8 млрд.сўм 5 041 та иш ўрни).

2013-2015 йилларда жами 1 517,6 млрд.сўмлик ҳамда 8,3 млн.долларлик хорижий инвестициялар ўзлаштирилиши ҳисобига 4 887 та лойиҳа амалга оширилиб, 34 616 та янги иш ўринлари ташкил этилди.Хусусан,

- саноатда 933 та (895,5 млрд.сўм, хор.инв 8,3 млн.долл 17 296 та иш ўрни);

- хизматлар соҳасида 2 714 та (387,0 млрд.сўм 12 179 та иш ўрни);

- қишлоқ хўжалигида 1 240 та (235,2 млрд.сўм 5 141 та иш ўрни).

2015 йилда жами 610,8 млрд.сўм ҳамда 4,7 млн.доллар хорижий инвестициялар ўзлаштирилиши ҳисобига 1 725 та лойиҳаларни амалга ошириш, улар ҳисобига 11 185 та янги иш ўринларини ташкил этиш кўзда тутилган. Хусусан,

- саноатда 315 та (333,8 млрд.сўм,хорижий инвенстиция 4,8 млн.доллар 4 872 та иш ўрни);

- хизматлар соҳасида 747 та (138,8 млрд.сўм, 4 137 та иш ўрни);

- қишлоқ хўжалигида 663 та (138,1 млрд.сўм, 2 176 та иш ўрни).

2015 йилда вилоятда жами 1 725 та лойиҳа амалга оширилиб, улар ҳисобига 548,1 млрд.сўмлик ҳамда 4,0 млн.доллар миқдорида хорижий инвестиция ўзлаштирилди ва 11 595 та янги иш ўринлари яратилди.

Жумладан, саноатда 315 та (289,7 млрд.сўм, 4,0 млн.доллар хорижий инвестиция 5 263 та иш ўрни), хизматлар соҳасида 747 та (140,1 млрд.сўм, 4 155 та иш ўрни), қишлоқ хўжалигида йўналишида 663 та (118,3 млрд.сўм, 2177 та иш ўрни).

Жорий йилда дастур доирасида 315 та лойиҳа (режа 315 та) амалга оширилиб, 264,4 млрд. сўм ва 4,0 млн.доллар (режа 333,8 млрд.сўм ва 4,7 млн.доллар хорижий инвестиция) миқдорида хорижий инвестициялар ўзлаштирилди ҳамда 5 263 та (4 872 та) янги иш ўринлари яратилди.

Ишга туширилган корхоналарнинг 116 таси (36,8%) озиқ-овқат маҳсулотлари, 34 таси (10,8%) енгил саноат, 118 таси (37,5%) қурилиш материаллари тармоқлари, 12 таси (3,8%) машинасозлик, 2 таси (0,6%) фармацевтика йўналиши, 13 таси (4,1%) чарм пойабзал ишлаб чиқариш, 5 таси (1,6%) кимё ва нефт кимё саноати ва 13 таси (4,1%) бошқа ноозиқ-овқат товарлари ишлаб чиқаришга йўналтирилган. Хусусан:

Мисоли учун:

- озиқ-овқат саноатида “Тилло домор” хусусий корхонаси томонидан сут маҳсулотларини қайта ишлаш, “Жайхун чорва парранда” МЧЖ томонидан қандолат маҳсулотлари ишлаб чиқариш, “Боғот мева шарбат” МЧЖ томонидан мева шарбати ишлаб чиқариш лойиҳалари амалга оширилди.

- енгил саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш йўналишида “Шовот текстил” ва “Great Cotton Export” МЧЖ томонидан ип-калава, “Мадина Кувонч” ҳамда “Гулла Яшна Яшнаербек” МЧЖ томонидан тикувчилик

махсулотлари ишлаб чиқариш йўлга қўйилди.

- қурилиш материаллари саноатида “Бекобод ғишт транс” МЧЖ томонидан ғишт махсулотлари ишлаб чиқариш, “Илдам Бардам” оилавий корхонасини томонидан темир қоплама (профнастил) ишлаб чиқариш, “Жамол Юлдуз” хусусий фирмаси томонидан шпаклевка, ва лак бўёқ ишлаб чиқариш, “Машхур строй инвест” МЧЖ томонидан оҳак ишлаб чиқаришни ташкил қилиш лойихаси;

Дастурга асосан 2015 йилнинг январ-декабр ойларида 747 та (режа 747 та) хизмат кўрсатиш шохобчалари фойдаланишга топширилди.

Ушбу шохобчаларда умумий қиймати 140,1 млрд.сўмлик (шундан, ўз маблағи 99,6 млрд.сўм, банк кредити 40,5 млрд.сўм) (режа 138,8 млрд.сўм) инвестициялар ўзлаштирилиши эвазига 4 155 та (4 137 та) янги иш ўринлари ташкил этилди.

Фойдаланишга топширилган шохобчаларни 5 таси (0,7%) алоқа ва ахборотлаштириш хизматлари, 22 таси (2,9%) молия хизматлари, 31 таси (4,1%) транспорт хизматлари, 4 таси (0,5%) қурилиш хизматлари, 4 таси (0,5%) технологик жиҳозларини таъмир-лаш ва техника хизматини кўрсатиш хизматлари, 2 таси (0,3%) қишлоқ хўжалиги техникасини таъмирлаш ва техника хизматини кўрсатиш хизматлари, 5 таси (0,7%) туризм хизматлари, 352 таси (47,1%) савдо ва умумий овқатланиш хизматлари, 224 таси (30,0%) маиший хизматлари, 19 таси (2,5%) соғлиқни сақлаш хизматлари, 79 таси (10,6%) бошқа хизматлар.

Урганч шаҳридаги “Дилнура Рухшона” МЧЖ томонидан 300,0 млн.сўм миқдордаги маблағларни ўзлаштириш ҳисобига савдо шохобчаси ташкил қилиниб 25 та янги иш ўринлари, Боғот туманидаги “Шермет Акмалжон” МЧЖ томонидан 400 млн.сўм миқдордаги инвестиция ўзлаштирилиши ҳисобига транспорт хизмати кўрсатиш шохобчаси ташкил қилиниб 4 та янги иш ўринлари, Урганч туманидаги “URGENCH AVTO SERVIS” МЧЖ

томонидан 3 250 млн.сўм миқдордаги инвестиция ўзлаштирилиши ҳисобига автомобилларга сиқилган газ тўлдириш компрессор станцияси ташкил қилиниб 25 та янги иш ўринлари, Хазорасп туманидаги "Хазорасп пропан газ сервис" МЧЖ томонидан 1,4 млрд.сўм миқдордаги инвестиция ўзлаштирилиши ҳисобига автомобилларга суюлтирилган газ қуйиш шохобчаси ташкил қилиниб 12 та янги иш ўринлари яратилди

2016 йилнинг 1 январ ҳолатига амалда жами 663 та (663 та) лойиҳага 118,3 млрд.сўм (режа 138,1 млрд.сўм) инвестиция киритиш ҳисобига 2 177 та (2 176 та) янги иш ўринлари ташкил қилинди. Жумладан,

Қорамолчилик бўйича 200 та лойиҳада 51,1 млрд.сўм миқдордаги инвестициялар ўзлаштирилиб, 5518 бош қорамол ташкил қилиш натижасида 521 та янги иш ўринлари;

(Боғот туманида "Абдуллаев Ўткир" ҳамда "Раззак сўпи" фермер хўжаликлари томонидан 200 млн.сўм инвестиция киритиш ҳисобига 100 бош қорамолчилик комплексини ташкил қилиш ҳисобига 12 та янги иш ўрни;

Урганч туманида "Семруғ", "Бей", "Бобожон ота" ҳамда "Харрот" фермер хўжаликлари томонидан 500 млн.сўм инвестиция киритиш ҳисобига 200 бош қорамолчилик комплексларини ташкил қилиш натижасида 8 та янги иш ўринлари ташкил қилинди.)

Паррандачилик бўйича 38 та лойиҳада 18,6 млрд.сўм миқдордаги инвестициялар ўзлаштирилиб, 731 минг бош парранда ташкил қилиш натижасида 201 та янги иш ўринлари;

(Урганч туманида "Азамат" фермер хўжалиги томонидан 200 млн.сўм инвестиция киритиш ҳисобига 10 минг бош паррандачилик комплексини ташкил қилиш натижасида 3 та янги иш ўринлари ташкил қилинди.)

Балиқчилик бўйича 124 та лойиҳада 14,6 млрд.сўм миқдордаги инвестициялар ўзлаштирилиб, 797 гектар майдонда балиқчиликни ривожлантиришни йўлга қўйиш натижасида 289 та янги иш ўринлари;

(Боғот туманида “Толиб Акмал” фермер хўжалиги томонидан 30,0 млн.сўм инвестиция киритиш ҳисобига 1,0 гектар сув хавзаси ташкил қилиш натижасида 2 та янги иш ўринлар ташкил қилинди.)

Асаларичилик бўйича 32 та лойиҳада 1,4 млрд.сўм миқдордаги инвестициялар ўзлаштирилиб, 2896 та асалари оиласи ташкил қилиш натижасида 59 та янги иш ўринлари;

Ипакчилик бўйича 3 та лойиҳага 92 млн.сўм инвестиция киритилиб 21 та янги иш ўринлари;

Боғдорчилик бўйича 131 та лойиҳага 5,1 млрд.сўм инвестиция киритилиб 607 та янги иш ўринлари;

Сабзавотчилик бўйича 72 та лойиҳага 25,9 млрд.сўм миқдордаги инвестиция киритилиши ҳисобига 251 та янги иш ўринлари;

Узумчилик бўйича 63 та лойиҳада 1,6 млрд.сўм миқдордаги инвестициялар ўзлаштирилиб, 228 та янги иш ўринлари.

Дастур доирасида 2016 йилда жами 896,7 млрд.сўм ҳамда 97 млн.доллар хорижий инвестициялар ўзлаштирилиши ҳисобига 1 966 та лойиҳаларни амалга ошириш, улар ҳисобига 14 785 та янги иш ўринларини ташкил этиш кўзда тутилган. Хусусан,

- саноатда 433 та (693,2 млрд.сўм, хорижий инвенстиция 97 млн.доллар 8 510 та иш ўрни);

- хизматлар соҳасида 1005 та (143,5 млрд.сўм, 4 149 та иш ўрни);

- қишлоқ хўжалигида 528 та (60,0 млрд.сўм, 2 099 та иш ўрни).

Шунга мос равишда Руспубликамиз ҳудудлари бўйича 2000 йилда айрим ҳудудлардагина ялпи ҳудудий маҳсулоти (ЯҲМ) ўтган йилга нисбатан пасайиш кузатилган. Бу ҳудудлар Қорақалпоғистон Республикаси (89,7 %), Қашқадарё (99 %) ва Хоразм (94,8 %) вилоятлари бўлиб, улар таркибига 2001 йилда Фарғона (99,5 %) вилояти ва 2002 йилда Сирдарё (97,5 %) вилоятларини киритишимиз мумкин.

Бундан кўришимиз мумкинки, республикамиздаги ҳудудлардаги ЯИМнинг ўсиш суръати йилдан йилга ошиб бормокда.

4-жадвал

Ҳудудлар ижтимоий-иқтисодий ривожланишининг асосий курсаткичлари динамикаси (ЯҲМ) (%да)

Ҳудудлар	2003	2004	2005	2009	2010	2011	2012	2013
Ўзбекистон	104,0	104,2	107,4	108,1	108,5	108,3	108,2	108.0
Қорақалпо- ғистон	100,9	107,5	105,0	106,9	107,7	108,6	108,3	108.2
Андижон	102,9	101,9	104,6	110,2	110,1	110,9	114,0	109.6
Бухоро	102,0	101,9	107,3	109,9	105,6	109,3	105,7	104.9
Жиззах	110,0	110,2	108,6	108,3	107,6	108,1	108,3	106.9
Қашқадарё	109,4	105,7	102,5	108,0	107,0	109,8	111,7	108.2
Навоий	104,7	101,9	106,3	102,2	105,6	106,3	108,1	108.2
Наманган	103,2	103,7	106,5	107,0	107,7	109,5	112,3	109.9
Самарканд	107,9	106,9	105,4	106,1	109,2	110,5	108,3	109.7
Сурхондарё	103,7	103,8	105,7	105,5	110,0	107,0	107,4	106.8
Сирдарё	97,5	102,4	107,8	111,1	107,5	106,5	108,9	105.2
Тошкент	103,4	103,0	109,4	103,8	108,5	108,0	104,7	106.4
Фарғона	104,8	101,9	103,9	106,5	106,4	107,9	106,0	106.8
Хоразм	103,6	103,9	113,3	103,4	107,3	107,9	107,6	106.4
Тошкент ш.	101,5	104,0	106,2	106,6	109,5	114,7	118,6	113.0

Манба: Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси
маълумотлари

Шунингдек, “Қасаначилик ва халқ хунармандчилигини ташкил қилиш орқали 70 мингта, ҳар бир қишлоқ туманида камида 50 та кам таъминланган оилаларни қорамол билан таъминлаш эвазига 7 мингта янги иш ўринлари яратиш белгиланган. Бу ишларни амалга ошириш учун барча молиялаштириш манбаларидан 202 млрд. сўм ажратилиши назарда тутилган”¹. Бундай чора-тадбирлар натижасида ишчи кучи бандлиги даражасини ошириш ва таркибини янада такомиллаштириш мамлакатимизда иқтисодий ўсишнинг юқори суръатларини таъминлашга замин яратади.

¹ «Қишлоқ тараққиёти ва фаровонлиги йили» Давлат дастури материаллари.

Иқтисодий ўсиш омилларидан техника тараққиётини таъминлаш ҳамда инвестициялар ҳажмини ошириш – мамлакатимиздаги иқтисодий сиёсатнинг асосий йўналишига айланган. Ўзбекистон Республикаси биринчи Президенти И.А.Каримов таъкидлаганларидек, «...жаҳон иқтисодий инқирози ишлаб чиқаришни мунтазам янгилаб, модернизация қилиб бориш заруратини кун тартибига янада ўткир қилиб қўймоқда ва бунинг учун бор куч-имкониятимиз ва ресурсларимизни сафарбар этишни талаб қилмоқда»¹.

Шунга кўра, мамлакатимизда ишлаб чиқаришни модернизациялаш, техник ва технологик қайта куrollантириш бўйича 2009-2014 йилларга мўлжалланган муҳим лойиҳаларни амалга ошириш юзасидан чоралар дастури ишлаб чиқилди. Унда умумий қиймати 42,5 млрд. АҚШ долл. ҳажмида 852 та лойиҳа, шу жумладан 2009 йилда умумий қиймати 24,4 млрд. долл. ҳажмидаги 590 та лойиҳани амалга ошириш кўзда тутилган. “Ушбу лойиҳаларни амалга оширишнинг асосий мақсадлари бўлиб қуйидагилар ҳисобланади:

- юқори қўшилган қийматга эга бўлган юқори технологик маҳсулотларни ишлаб чиқарувчи тармоқлар улушини ошириш орқали иқтисодиётнинг таркибий тузилишини такомиллаштириш;
- ресурслар тежамкорлигини таъминловчи, самарали иқтисодиётни шакллантириш;
- иқтисодиётнинг устувор етакчи тармоқларини жадал ривожлантириш;
- маҳаллий хомашё ва материалларни янада чуқурроқ қайта ишлаш ҳамда бутловчи маҳсулотларни яратишга асосланган маҳаллий ишлаб чиқаришни ривожлантириш;
- энергия ресурсларидан самарали ва оқилона фойдаланиш;
- маҳаллий рақобатбардош маҳсулотларнинг ташқи бозорлардаги мавқеини мустаҳкамлаш.”² Бундан кўринадики, жаҳон молиявий-иқтисодий

---

¹ Каримов И.А. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари. – Т.: Ўзбекистон, 2009, 39-б.

² Саидова Г. Модернизация, техническое обновление и диверсификация производства, широкое внедрение инновационных технологий – необходимое условие выхода Узбекистана на новые рубежи на мировом

инқирози шароитида мамлакатимизда барқарор ва юқори ўсиш суръатларини таъминлашга йўналтирилган омиллардан фойдаланишга катта аҳамият қаратилмоқда.

Мамлакатимиз иқтисодиётини юксалтиришда ишлаб чиқариш инфратузилмасининг роли бекиёсдир. Шунга кўра, мамлакатимизда ушбу соҳани ривожлантиришга катта эътибор қаратилмоқда. Кейинги йилларда республикаимизда ишлаб чиқариш инфратузилмасини ривожлантириш борасида салмоқли ютуқ ва муваффақиятларга эришилмоқда.

5-жадвал

2012 йилда Республикаимиз ҳудудларида ичимлик сув қувурлари ва тармоқлари қурилиши

Ҳудудлар номи	Ичимлик суви қувурлари ва тармоқлари қурилиши, км					
	2012 й. январ-декабр прогноз		2012 й. январ-декабр амалда		фоизда	
	Жами	ш.ж. қишлоқ жойлари да	Жами	ш.ж. қишлоқ жойлар да	Жами	ш.ж. қишлоқ жойлар да
Республика бўйича жами:	2 305,1	2 006,8	2 770,2	2 074,9	120,2	103,4
ш.ж. ҳудудлар						
Қорақалпоғистон Республикаси	95,7	82,7	131,5	86,6	137,4	104,7
Андижон вилояти	73,5	54,5	109,1	93,7	148,4	171,9
Бухоро вилояти	87,1	80,1	123,0	100,3	141,2	125,2
Жиззах вилояти	150,1	102,7	319,3	166,8	2м	162,4
Қашқадарё вилояти	462,7	440,9	300,3	197,9	64,9	44,9
Навоий вилояти	370,3	358,6	409,2	396,3	110,5	110,5
Наманган вилояти	135,0	112,8	188,4	105	139,6	93,1
Самарқанд вилояти	193,2	177,5	250,2	199,8	129,5	112,6
Сурхондарё вилояти	179,2	148,9	228,5	181,7	127,5	122,0

рынке. // «Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари» мавзусидаги Республика илмий-амалий анжумани материаллари. ТДИУ, 2009 йил 5 май.

Сирдарё вилояти	82,8	45,1	171,5	66,2	2,1 м	146,8
Тошкент вилояти	207,0	167,9	174,9	171,4	84,5	102,1
Фарғона вилояти	182,4	162,2	247,2	199,6	135,5	123,1
Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек тумани	76,1	72,9	109,6	109,6	144,0	150,3
Тошкент шаҳри	10,0		7,5		75,0	

Манба: Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари

Айниқса, 2010 йилда сув ва газ қувурлари тармоқларини кенгайтириш бўйича ишлар жадаллик билан амалга оширилди.

Натижада республикаимиз бўйича жами 2770,2 км, шу жумладан, қишлоқ жойларда 2074,9 км узунликдаги ичимлик суви қувурлари ва тармоқлари қуриб битказилди. Бу - прогноз кўрсаткичдан 20,2 фоизга кўп дегани. 2012 йилда Навоий, Самарқанд, Фарғона, Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятларида ичимлик сув қувурлари ва тармоқлари қурилиши кўрсаткичлари нисбатан юқори бўлган.

6-жадвал

2012 йилда мамлакатимиз ҳудудларида табиий газ тармоқлари қурилиши

Ҳудудлар номи	Табиий газ тармоқлари қурилиши, км					
	2010 й. январ-декабр прогноз		2012 й. январ-декабр амалда		фоиз	
	Жами	ш.ж. қишлоқ жойларида	Жами	ш.ж. қишлоқ жойларда	Жами	ш.ж. қишлоқ жойларда
Республика бўйича жами:	1 006,5	752,1	910,6	691,6	90,5	92,0
ш.ж. ҳудудлар						
Қорақалпоғистон Республикаси	55,7	39,3	57,0	24,1	102,3	61,3
Андижон вилояти	83,8	60,2	100,6	76,2	120,0	126,6
Бухоро вилояти	69,8	55,7	66,2	61,8	94,8	111,0
Жиззах вилояти	55,1	34,7	57,6	35,4	104,5	102,0
Қашқадарё вилояти	12,0	6,6	28,0	26,2	3,3 м	3,1 м
Навоий вилояти	25,6	18,7	29,7	15,1	116,0	80,7
Наманган вилояти	143,8	76,5	93,5	59,1	65,0	77,3
Самарқанд вилояти	80,6	60,9	77,0	57,7	95,5	94,7

Сурхондарё вилояти	44,5	40,3	33,1	27,6	74,4	68,5
Сирдарё вилояти	61,2	49,0	62,2	43,6	101,6	89,0
Тошкент вилояти	102,2	95,5	96,6	90,8	94,5	95,1
Фарғона вилояти	140,7	92,5	104,4	72	74,2	77,8
Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек тумани	131,5	122,2	103,8	102	78,9	83,5
Тошкент шаҳри			0,9			

Манба: Ўзбекистон Республикаси Иқтисодийёт вазирлиги маълумотлари
Шунингдек, республикаимиз ҳудудларининг ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилмасини янада ривожлантириш мақсадида 2012 йилда жами 910,6 км узунликдаги газ қувурлари қурилди.

Қурилган табиий газ қувурларининг катта қисми, яъни 691,6 минг километри қишлоқ жойларга тўғри келгани аҳамиятлидир. Айниқса, Андижон, Навоий вилоятларида янги фойдаланишга топширилган газ қувурларининг қурилишида юқори ўсиш суръатларига эришилди.

Эътиборли томони шундаки, ишлаб чиқариш инфратузилмасини ривожлантириш қишлоқ жойларда ишлаб чиқаришни ташкил этиш ва ривожлантириш имкониятларини янада кенгайтиради.

Мазкур мақсадларни амалга ошириш учун 2009 йилда Ўзбекистон Республикаси биринчи Президенти қарори асосида республикада инфратузилмани ривожлантиришга қаратилган бир қанча қарор ва дастурлар қабул қилиниб, ҳаётга кенг татбиқ этилди. «Ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш» дастури ҳамда «Қўшимча инфратузилма объектларини қуриш» дастури шулар жумласидандир.

2012 йилда йилига 30,0 миллиард куб.м. газни транзит қилиш қувватига эга бўлган “Ўзбекистон-Хитой” газ қувури ишга туширилди. Ушбу лойиҳани амалга ошириш учун 3168,9 миллион АҚШ доллар ҳажмида инвестиция киритилди.

Кўкдумалоқ қонида йилига инвестиция ҳажми 373,0 миллион АҚШ.долл тенг бўлган 6 миллиард куб.м. йўлдош газларни утилизация қилиш станцияси қурилди.

Хаузақ қонида “ЛУКОЙЛ” компанияси билан ҳамкорликда инвестиция хажми 302,8 миллион АҚШ доллар бўлган, йилига 3 миллиард метр куб газни бирламчи усулда тайёрлаб берадиган мослама ишга туширилди.

Шунингдек, 2009 йил – «Қишлоқ таракқиёти ва фаровонлиги йили» Давлат дастури доирасида қишлоқ жойларида 65 мингта янги иш ўринлари билан таъминловчи меҳнат сиғими юқори бўлган ишлаб чиқариш корхоналарини ривожлантириш кўзда тутилган.

2013 йилда иш ўринлари ташкил этиш ва аҳоли бандлигини таъминлаш дастурининг тасдиқланган параметрларига мувофиқ 972,7 мингта иш ўрни ташкил этиш кўзда тутилган. Жорий йилнинг январь–декабрь ойларида 980,2 мингта иш ўрни ташкил этилди. Яъни дастур 0,6 фоиз ортиғи билан бажарилган.

7-жадвал

Ўзбекистон Республикаси ҳудудларида яратилган иш ўринлари сони динамикаси (бирлик)

Ҳудудлар	Й и л л а р					2013 йилда 2009 йилга нисбатан ўзгариши	
	2009	2010	2011	2012	2013	+, -	%
Қорақалпоғистон Республикаси	48064	48118	48362	49 478	49941	1877	103,9
вилоятлар:							
Андижон	77889	77902	78292	78 364	80308	2419	103,1
Бухоро	72904	72998	73363	73 370	74382	1478	102,0
Жиззах	43297	43317	43515	43 858	44072	775	101,8
Қашқадарё	85734	86444	86890	88 335	89400	3666	104,3
Навоий	39870	40321	40596	40 849	41390	1520	103,8
Наманган	70762	71039	71778	74 984	75569	4807	106,8
Самарқанд	91712	92020	92700	93 427	94452	2740	103,0
Сурхондарё	63686	63706	64644	65 615	63686	2832	104,4
Сирдарё	37899	37920	38623	39 852	37899	2487	106,6
Тошкент	85333	85500	86000	86 500	87428	2095	102,5

Фарғона	90050	91173	91246	91 805	93229	3179	103,5
Хоразм	59192	59182	59575	59 774	60568	1376	102,3
Тошкент ш.	74140	80361	80663	81 253	82582	8442	111,4
Республика бўйича	940532	950001	956247	973 497	980225	39693	104,2

Манба: Ўзбекистон Республикаси Меҳнат ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш вазирлиги маълумотлари

Аҳоли бандлигини таъминлаш ва иш ўринлари ташкил этиш бўйича муаммоларнинг изчил ечимига йўналтирилган тизимли чора-тадбирларнинг амалга оширилиши натижасида 2013 йилда иқтисодиётда банд бўлганлар сони 2,5% га ошди ва 12,5 млн. кишига етди. Бандликнинг энг юқори ўсиш суръатлари қурилишда (103,3%), савдо ва умумий овқатланишда (103,1%), транспорт ва алоқада (102,8%) қайд этилди.

Республика ҳудудларида иш ўринларини яратишга алоҳида эътибор қаратилиб, уларнинг сони йил сайин ортиб бормоқда.

Жадвалдан кўринадики, 2009-2013 йиллар давомида республикада яратилган иш ўринлари сони 39,7 мингтага ёки ўтган 5 йилда 4,2 фоизга кўпайган. Иш ўринларининг бундай ўсиш тенденцияси республиканинг барча ҳудудларига ҳам хос бўлган.

2.2. Тошкент шаҳар Мирзо-Улугбек тумани иқтисодиётининг тармоқ таркибидаги ўзгаришлар таҳлили

Ҳудудларнинг жаҳон ва давлат миқёсида иқтисодий ривожланишини таъминлашда турли тармоқларнинг инновацион йўналиши ва шу борада ҳудудларнинг ишлаб чиққан дастурлари асос бўлиб хизмат қилади. Дунё мамлакатларини қамраб олган глобал молиявий-иқтисодий инқироз давлатларнинг миллий хавфсизлигини таъминлашга бўлган эътиборини, хусусан минтақа ва ҳудудлар иқтисодининг барқарорлигини таъминлаш, уларнинг бир текисда иқтисодий ларзаларсиз, кескин тафовутларсиз ривожланишини таъминлашдек, муҳим масалаларни ҳал этишни кун тартибига олиб чиқди. Бундай ҳолда мамлакатлар ва ҳудудларни

талофатларсиз молиявий-иқтисодий инқироздан чиқиб кетишлари ёки инқирознинг салбий оқибатларини юмшатишга қаратилган стратегияси албатта, шу мамлакат ва ҳудуд инновацион-инвестицион салоҳиятининг нечоғли тўғри ва аниқ сафарбар этилганлиги билан белгиланади.

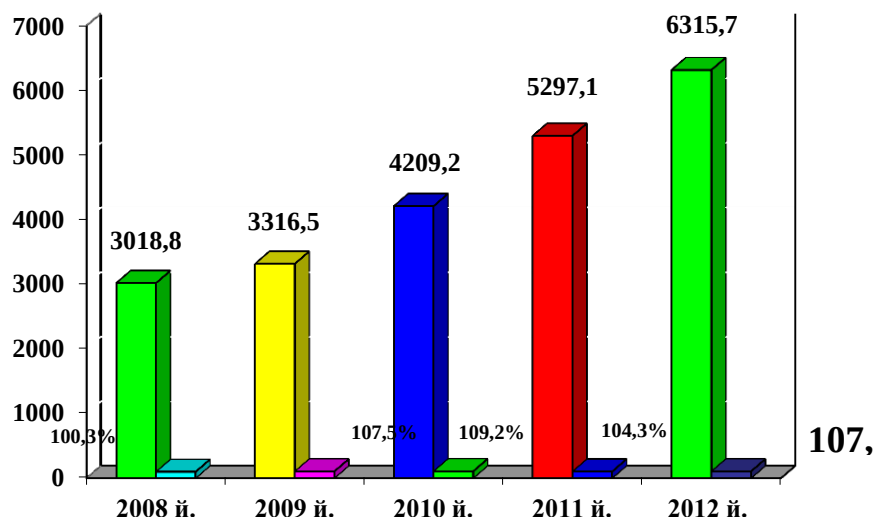
4-жадвал

2012 йилги Ҳудудий инвестиция Дастури доирасида хорижий инвестиция иштирокидаги лойиҳалар

Ҳудудлар номи	Лойиҳалар сони	Жалб қилинган хорижий инвестициялар (млн.долл)
	(дона)	
Республика бўйича	474	441,1
Тошкент шаҳри	221	183,1
Тошкент вилояти	64	75,5
Фарғона вилояти	35	31,0
Қашқадарё вилояти	10	25,9
Андижон вилояти	27	24,9
Сирдарё вилояти	13	23,7
Самарқанд вилояти	24	15,8
Сурхондарё вилояти	13	13,8
Наманган вилояти	14	12,5
Қорақалпоғистон Рес.	12	10,2
Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек тумани	6	8,9
Навоий вилояти	11	7,1
Бухоро вилояти	12	4,8
Жиззах вилояти	12	4,0

Манба. Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлиги маълумотлари

Худудларнинг барқарор иқтисодий ривожланишининг шарти айнан, инновацион-инновацион салоҳиятнинг ривожланиши ҳамда иқтисодий омиллардан оқилона фойдаланишга боғлиқ.

2-расм. Саноат маҳсулотлари ҳажми ва ўсиш суръати 2008-2012 йиллар (млрд.сўм)

Тошкент вилоятида 2008-2012 йилларда амалга оширилган ислохотлар ва бошқа ҳудудий омиллар натижасида саноат маҳсулотларининг улуши 100,3 фоиздан 107,8 фоизгача ўсган. Солиқлар улуши эса ўртача микдор атрофида ўзгармасдан қолди. Бу ўзгаришларнинг моҳияти вилоят иқтисодиёт тармоқлари таркиби ривожланишини ташкил этди.

Вилоят саноатида асосан қора ва рангли металлургия, кимё ва нефть кимё, қурилиш материаллари, енгил ва озиқ-овқат саноати етакчи тармоқлардан ҳисобланади. Бу тармоқлар асосан пўлат, кўмир, цемент, ғишт, темир бетон қурилмалари, компресорлар, культиваторлар, трансформаторлар шунингдек, пахта толаси, гилам ва гилам маҳсулотлари ва бошқа маҳсулотлар ишлаб чиқаришга ихтисослашган.

Вилоятнинг Республика хўжалик бирлашмалари тасарруфидаги йирик саноат корхоналари 64 тани ташкил этиб, улар томонидан ҳисобот даврида 1937,1 млрд.сўмлик саноат маҳсулотлари ишлаб чиқарилди ёки жами саноат маҳсулотлари ишлаб чиқаришда уларнинг улуши 86,3 фоизни ташкил этди.

Маҳаллий тасарруфдаги йирик саноат корхоналари 35 та бўлиб, улар томонидан ҳисобот даврида 83,6 млрд.сўмлик саноат маҳсулотлари ишлаб чиқарилди ёки жами саноат маҳсулотлари ишлаб чиқаришда уларнинг улуши 3,7 фоизни ташкил этди.

Микро ва кичик ишлаб чиқариш корхоналари томонидан ҳисобот даврида 224,6 млрд.сўмлик саноат маҳсулотлари ишлаб чиқарилиб, жами саноат маҳсулотлари ишлаб чиқаришда уларнинг улуши 10,0 фоизни ташкил этди.

Хусусий мулк шаклидаги корхоналарда ишлаб чиқарилган маҳсулот салмоғи 98,8 фоизни, давлат мулк шаклидаги корхоналар салмоғи 1,2 фоизни ташкил этди.

Вилоятнинг Янгийўл (80,5 фоиз) туманидан ташқари барча шаҳар ва туманларида саноат маҳсулотлари ишлаб чиқаришда ўсишга эришилди. Вилоятдаги жами 99 та йирик саноат корхоналаридан 21 тасида (21,2 фоизда) ишлаб чиқариш ҳажми пасайишига йўл қўйилиб, 44,8 млрд. сўмлик маҳсулот кам ишлаб чиқарилди. Бу корхоналар шаҳарлардан Чирчиқда 4 та, Олмалиқда 3 та, Ангренда 2 та, Янгийўл, Оҳангаронда 1 тадан ҳамда туманлардан Бўстонлиқ, Янгийўлда 2 тадан, Ўртачирчиқ, Оққўрғон, Зангиота, Қибрай, Пискент ва Юқоричирчиқда 1 тадан қайд этилди.

Жумладан, Олмалиқ шаҳридаги «Поёндоз» ҚҚда айланма маблағнинг етишмаслиги сабабли 102,1 млн. сўмлик, Ангрен шаҳридаги «Резинатехника» ОАЖда айланма маблағнинг етишмаслиги, асбоб-ускуналарнинг эскирганлиги сабабли 1713,7 млн. сўмлик, Оҳангарон шаҳридаги «Оҳангарон рангли цемент» ҚҚда Қозоғистон Республикасидан келтириладиган "Фосфор уни" хом-ашёси захираси тугаганлиги сабабли 1258,7 млн.сўмлик, Чирчиқ шаҳридаги "Пекин-Чирчиқ" ҚҚда хом-ашё (Россия, Хитой давлатларидан келтириладиган гранули п/п) ва айланма маблағларнинг етишмаслиги сабабли 550,5 млн.сўмлик, "Ўзметалтехнолоджи" ҚҚда ягона таъминотчи бўлган "Олмалиқ ТМК" ОАЖ томонидан қайта ишланаётган қазилма бойлик таркиби ўзгариши муносабати

билан етарли миқдорда хом-ашё етказиб берилмаслиги, корхона фаолияти тўхтатилганлиги сабабли 27768,1 млн.сўмлик саноат маҳсулоти ўтган йилнинг шу даврига нисбатан кам ишлаб чиқарилди.

Вилоятда аҳоли жон бошига саноат маҳсулотлари ишлаб чиқаришнинг шаҳар ва туманларнинг ўрнини гуруҳлаш ёрдамида белгилайдиган бўлсак, Олмалик, Бекобод, Чирчиқ, Оҳангарон, Ангрен шаҳарлари ва Ўртачирчиқ туманлари энг юқори даражани эгаллаган бўлса, 2006 йилга келиб, Ангрен шаҳрида саноат корхоналарнинг кўп қисми зарар кўриб ишлаганлиги, Ўртачирчиқ туманидаги асосий саноат корхонаси “Қобул Ўзбек КО” ЛТД кўшма корхонасининг Тошкент шаҳридан рўйхатдан ўтганлиги натижасида бу шаҳар ва туманлар даражаси пасайиб кетди. Вилоят ялпи ҳудудий маҳсулотида саноат тармоғи улуши 28,3 фоиз, қурилиш 4,1 фоиз, қишлоқ хўжалиги 31,7 фоиз, савдо ва умумий овқатланиш 7,0 фоиз, солиқлар эса 8,5 фоизни ташкил этади. Бундан кўринадикки вилоят иқтисодиёти асосан саноат ва қишлоқ хўжалигига ихтисослашган.

Энг қуйи даражада Оҳангарон ва Паркент туманлари бўлиб, бу туманлар асосан мева-сабзавотчиликка ихтисослашган. Ишлаб чиқариладиган саноат маҳсулотлари ҳажмининг ўзгаришига алоҳида эътибор қаратадиган бўлсак, 629,5 минг тонна пўлат, 3013,0 минг тонна кўмир, 1950,5 минг тонна цемент, 153,9 млн.шарт.дона ғишт, 224,9 млн.ш.плита шифер ишлаб чиқарилган бўлса, 2005 йилга нисбатан пўлат ишлаб чиқариш 3,8 фоизга, кўмир ишлаб чиқариш 2,8 фоизга, цемент ишлаб чиқариш 17,5 фоизга, ғишт ишлаб чиқариш 2,9 фоизга, шифер ишлаб чиқариш 2,7 фоизга ўсди. 2006 йилда 76,3 минг тонна пахта толаси ишлаб чиқарилган бўлса, 2005 йилга нисбатан ишлаб чиқариш 3,9 фоизга камайди. Жорий даврда саноат корхоналарида бир қатор истеъмол товарлари жумладан: гилам ва гилам маҳсулотлари, гўшт ва гўшт маҳсулотлари, сут ва сут маҳсулотлари, ун маҳсулотлари, совун ва яхна ичимликлар ишлаб чиқариш ўтган йилнинг шу даврига нисбатан камайганлигини кўришимиз мумкин.

Бунинг асосий сабаби корхоналардаги дебитор қарздорликнинг юқори даражалиги, айланма маблағларнинг етишмаслиги натижасида қувватлардан тўлиқ фойдаланмасликнинг вужудга келиши билан боғлиқ.

2.3. Худудларда инвестиция дастурларининг бажарилиш ҳолати таҳлили

Юртбошимизнинг “2012 йил Ватанимиз тараққиётини янги босқичга кўтарадиган йил бўлади” номли маърузасида таъкидланганидек, “Мамлакатимиз иқтисодиётини ривожлантиришга йўналтирилаётган капитал қўйилмалар ҳажми анча ошиб, ўтган (2011 йилга) йилга нисбатан уларнинг ўсиш суръатлари 109,3 фоизни, ялпи ички маҳсулот таркибидаги улуши эса 24,5 фоизни ташкил этиши кутилмоқда.

Шунингдек, хорижий инвестициялар ва жалб қилинадиган кредитлар ҳажми 16 фоизга кўпайиб, 3 миллиард 300 миллион доллардан ошади. Мазкур маблағнинг 2 миллиард 300 миллион доллардан ортиғи ёки қарийб 70 фоизини тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар ташкил этиши, айниқса, эътиборлидир. Бу хорижий инвесторларнинг иқтисодиётимизнинг мустаҳкамлиги ва барқарорлигига, энг муҳими, Ўзбекистон тараққиётининг истиқболига бўлган қизиқиши ва ишончи тобора ортиб бораётганидан яққол далолат беради”¹.

Инвестиция сиёсати нафақат капитал маблағлар миқёсини оширишни, балки уларнинг такрор ишлаб чиқариш таркибий тузилмасини такомиллаштиришни, инвестицияларни кўпроқ самарали ва рақобатдош ишлаб чиқаришларга йўналтиришни кўзда тутди.

2012 йилнинг инвестиция дастури прогноз кўрсаткичларини таҳлил қиладиган бўлсак, жами капитал қўйилмалар 23 679 701 миллион сўмни ташкил этиши режалаштирилган. Бу ўтган йилга нисбатан 14,2 фоизга кўп демакдир. Режа бўйича марказлашган инвестициялар умумий капитал

---

¹ Ислон Каримов. 2012 йил Ватанимиз тараққиётини янги босқичга кўтарадиган йил бўлади. Т.: Ўзбекистон, 2012 йил, 19-бет.

қўйилмаларнинг 24,2 фоизини, марказлашмаган инвестициялар эса 75,8 фоизни ташкил қилиши белгилаб қўйилган. Бу йилги инвестицион дастурда молиялаштиришнинг яна бир манбаси бўлмиш Олий таълим муассасаларининг моддий техник базасини ривожлантириш жамғармаси ҳисобидан 46997,6 миллион сўм маблағ иқтисодиётимизга йўналтирилиши кўзда тутилган.

Ҳар доимгидек, корхона ва аҳоли маблағларининг улуши бошқа манбаларга нисбатан юқори бўлиб, марказлашмаган инвестицияларнинг 56,1 фоизини ташкил этмоқда. Маълумки, инвестицияларни молиялаштириш манбалари бўйича таркибининг шаклланиши иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш жараёнлари билан боғлиқ. Ишлаб чиқарувчиларга солиқ юкини пасайтиришга қаратилган солиқ-бюджет сиёсатини такомиллаштириш, тўлов интизомини мустаҳкамлаш, хусусийлаштириш жараёнларини жадаллаштиришга қаратилган чора-тадбирлар корхоналарнинг ўз маблағлари кўпайишига имконият яратди. Молиялаштириш манбалари бўйича марказлашмаган инвестициялар умумий таркибида уларнинг улуши 2000 йилда 27,1 фоизни ташкил этган бўлса, 2012 йилда 38,1 фоиз бўлиши режалаштирилган.

2012 йилда ҳудудий инвестиция дастурига кирган лойиҳалар параметрлари хусусида фикрларни давом эттирадиган бўлсак, мамлакатимиз бўйича жами 759802,4 минг АҚШ долларига тенг бўлган инвестицион лойиҳалар амалга оширилиши кўзда тутилмоқда.

8-жадвал

Ҳудудий инвестиция дастурига кирган лойиҳалар параметрлари

	2012 йил		Маҳсулот ишлаб чиқариш йиллик ҳажми (млн. сўм)	шу жумладан , экспортга (минг долл.)	Янги иш ўринлари сони, киши
	минг АҚШ долл.	Улуши, фоиз			

Ўзбекистон Республикаси бўйича	759802,4	100,0	2166634,7	310068,0	30793
Қорақалпоғистон Республикаси	16465,6	2,2	81882,5	4350,0	1710
Андижон вилояти	37743,0	5,0	93708,0	31180,0	1498
Бухоро вилояти	29671,3	3,9	37814,0	6250,0	1205
Жиззах вилояти	39149,5	5,2	102511,0	16900,0	2491
Қашқадарё вилояти	57286,7	7,5	93125,0	27181,2	2467
Навоий вилояти	28293,2	3,7	116181,0	2460,0	1551
Наманган вилояти	26223,8	3,5	85240,5	12440,0	3215
Самарқанд вилояти	38748,0	5,1	76313,1	1124,0	1613
Сурхондарё вилояти	45644,0	6,0	80535,8	6440,0	2135
Сирдарё вилояти	21300,0	2,8	230038,9	1970,0	1750
Тошкент вилояти	100773,8	13,3	240147,6	46275,8	3529
Фарғона вилояти	43628,7	5,7	192917,5	71100,0	3095
Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек тумани	35093,0	4,6	189390,7	46000,0	1303
Тошкент шаҳри	239511,8	31,5	546829,1	36397,0	3231

Манба: Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлиги маълумотлари

Мазкур лойиҳалар натижасида маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажми 2166634,7 миллион сўмни ташкил этиши 30793 та янги иш ўрини яратилиши прогноз қилинмоқда. Вилоятлар кесимида қараб чиқадиган бўлсак, умумий лойиҳалар қийматида Тошкент шаҳрининг улуши 31,5 фоизни ташкил этаётгани ҳолда, энг юқори ўринни эгаллаб турибди.

Шунингдек, лойиҳа доирасида прогноз қилинаётган даврда жами 310068,0 минг долларлик маҳсулот экспорт қилиниши режалаштирилмоқда. 2011 йилда амалга оширилиши кўзда тутилаётган инвестицион лойиҳаларнинг умумий сони 889 тани ташкил этгани ҳолда, шундан 146 таси енгил саноатни ривожлантиришга; 148 таси қурилиш маҳсулотларини ишлаб чиқаришга; 102 таси гўшт ва сут маҳсулотларини қайта ишлашга; 43 таси

нефть ва кимё маҳсулотларини ишлаб чиқаришга ва 450 таси қолган барча соҳаларга йўналтирилади.

Худудий тақсимланишига кўра, 2011 йилда 156 та лойиҳа Навоий вилоятига, 99 та лойиҳа Тошкент шаҳрига, 63 та лойиҳа эса Сурхондарё вилоятига тўғри келади.

Худудий инвестицион лойиҳаларнинг 19,3 фоизи корхона маблағлари; 43,1 фоизи тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар; 21,3 фоизи хорижий кредитлар; 16,2 фоизи маҳаллий кредитлар орқали молиялаштирилиши кутилмоқда.

Давлат инвестиция дастурига лойиҳаларни киритишнинг ўзига хос талаблари мавжуд. Булар: инвестицион лойиҳанинг белгиланган тартибда тасдиқланган техник-иқтисодий асосининг мавжудлиги; молиялаштириш манбаларнинг аниқлиги ва шартномада келишилган муддатда кредитларнинг тўланиши; лойиҳа ташаббускори томонидан лойиҳа паспорти, унинг амалга оширилиш графиги ва лойиҳа ҳолати ҳақида батафсил маълумотнинг тайёрлиги. Ушбу талаб Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 12 сентябрдаги 395-сонли қарори билан тартибга солинади.

Айтиб ўтилган фикр ва мулоҳазаларни умумлаштириб инвестициялардан фойдаланиш самарадорлигини ошириш бўйича қуйидаги таклифларни қайд этиш мумкин:

- тижорат тузилмаларини кафолатга бўлган талабини таъминлаш мақсадида кафолат-гаров жамғармалари тизимини шакллантириш;

- аҳоли бўш пул маблағларини инвестицион жараёнларга жалб қилиш мақсадида қимматли қоғозлар бозорини янада ривожлантириш, турли қимматли қоғозларни муомалага чиқариш (уй-жой сертификатлари ва уй-жой облигациялари);

- ишлаб чиқаришни тузилмавий-технологик қайта қуришни жадаллаштириш мақсадида марказлашган кредит ресурсларининг бир қисмини тез қоплайдиган инвестицион лойиҳаларни молиялаштиришга қаратиш, шу жумладан, кичик бизнес объектларига йўналтириш;

- инвестицион лойиҳаларни молиялаштиришнинг кредитдан ташқари усулларида бўлган лизинг, франчайзинг, факторинг каби турларидан фойдаланишни кенгайтириш;

- инвестицион лойиҳаларнинг сифатини ошириш, лойиҳаларнинг капитал қўйилмалар самарадорлиги талабларига мос келишини назарда тутган ҳолда, тижорат асосида доимий равишда фаолият юритадиган инвестицион лойиҳалар кўргазмасини ташкил қилиш ва ҳ.к.

Мамлакатимизда ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш дастурларининг узоқ йиллар давомида изчил амалга оширилиши иқтисодиётнинг жадал ривожланиши, замонавий маҳсулотларни ишлаб чиқаришнинг ўзлаштирилиши ва рақобатдошлигининг кучайишига аҳамиятли таъсир кўрсатди. Жумладан:

- иқтисодиётдаги мавжуд ишлаб чиқариш қувватларини самарали равишда иш билан таъминланди;

- импорт қилинадиган хомашё, материаллар ва бутловчи буюмлар ҳажмини қисқартириш, импорт бўйича келтириладиган маҳсулотларга валюта харажатларини камайтириш ва мақбуллаштиришга эришилди;

- саноат турли тармоқларининг қўшилган қиймати юқори даражада бўлган қайта ишлаш маҳсулотлари экспорти кўпайтирилиб, айти пайтда, тегишли равишда, анъанавий экспорт салмоғи камайтирилди;

- самарали ички ва тармоқлараро ишлаб чиқариш кооперация алоқаларини ривожлантирилди, иқтисодиётнинг реал секторида мамлакатимиз корхоналарининг кооперацияси салоҳиятидан юқори даражада фойдаланилди;

- маҳаллий хом ашёни қайта ишлашни кенгайтирилди, ишлаб турган корхоналарни замонавийлаштириш ва янгиларини ташкил этиш ҳисобига иқтисодиёт таркибини такомиллаштирилди;

- қўшимча иш ўринлари ташкил этилди;

- ишлаб чиқарилаётган маҳсулотнинг сифатини ва мамлакатимиз корхоналарининг рақобатбардошлигини оширишга эришилди.

Масалан, “Ўзавтосаноат” компанияси автомобиль ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш дастури доирасида 2015 йилгача 10 та лойиҳани амалга оширишни режалаштирмоқда. «Новий век» газетасининг Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлигига асосланиб хабар беришича, лойиҳаларнинг умумий қиймати 460,7 миллион долларни ташкил этади.

Хусусан, компания умумий қиймати 310 миллион долларга тенг бўлган, йилига 225 минг донагача узел ва трансмиссия ишлаб чиқариш имконига эга бўлган корхонани йўлга қўйишни режалаштирган. Лойиҳа GM Uzbekistan ишлаб чиқариш қувватларини маҳаллийлаштириш дастури доирасида амалга оширилади.

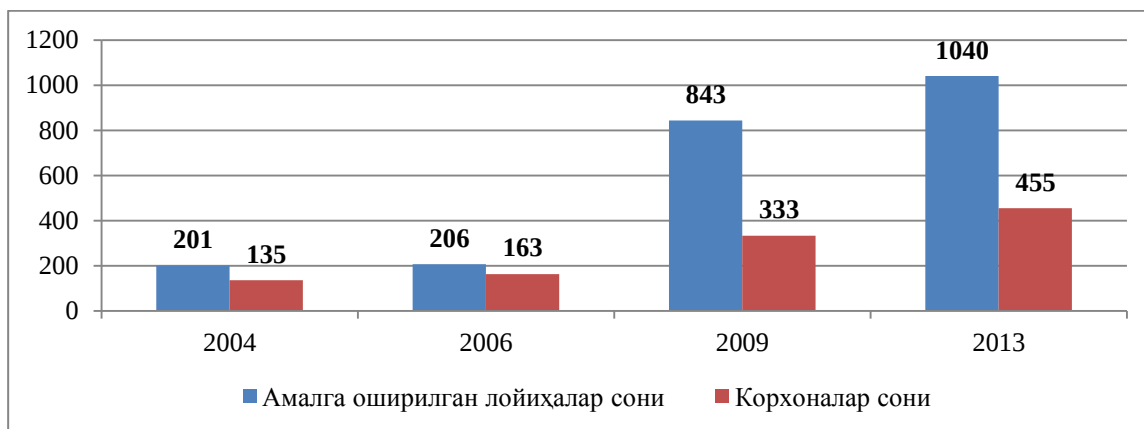
Рўйхатда, шунингдек, қиймати 90 миллион долларга тенг бўлган, 10 миллион квадрат метргача ойна ишлаб чиқариш қувватига эга бўлган корхона ҳам бор. Бундан ташқари, «Ангрен» эркин индустриал зонасида 2016 йилгача тормоз тизими қисмларини ишлаб чиқариш ва чўян деталларни қайта ишлашни ўзлаштириш режалаштирилган; ушбу лойиҳалар қиймати умумий 50 миллион долларга баҳоланган¹.

Маълумотларга кўра, кенг кўламли ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш дастури доирасида 2004 йилда 135 та корхона негизида 201 та лойиҳа амалга оширилган бўлса, 2013 йилда 455 та корхонада маҳаллийлаштириш дастури асосида 1 минг 140 та лойиҳа амалга оширилди.

Ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш жараёнлари самарадорлигини баҳолашда импорт ўрнини босиш самараси кўрсаткичи муҳим ўрин тутди. Импорт ўрнини босиш самараси маҳаллийлаштириш жараёнини амалга ошириш орқали ишлаб чиқарилган маҳсулотлар ва кўрсатилган хизматлар натижасида тежалган импорт маҳсулотлари қиймати орқали намоён бўлади.

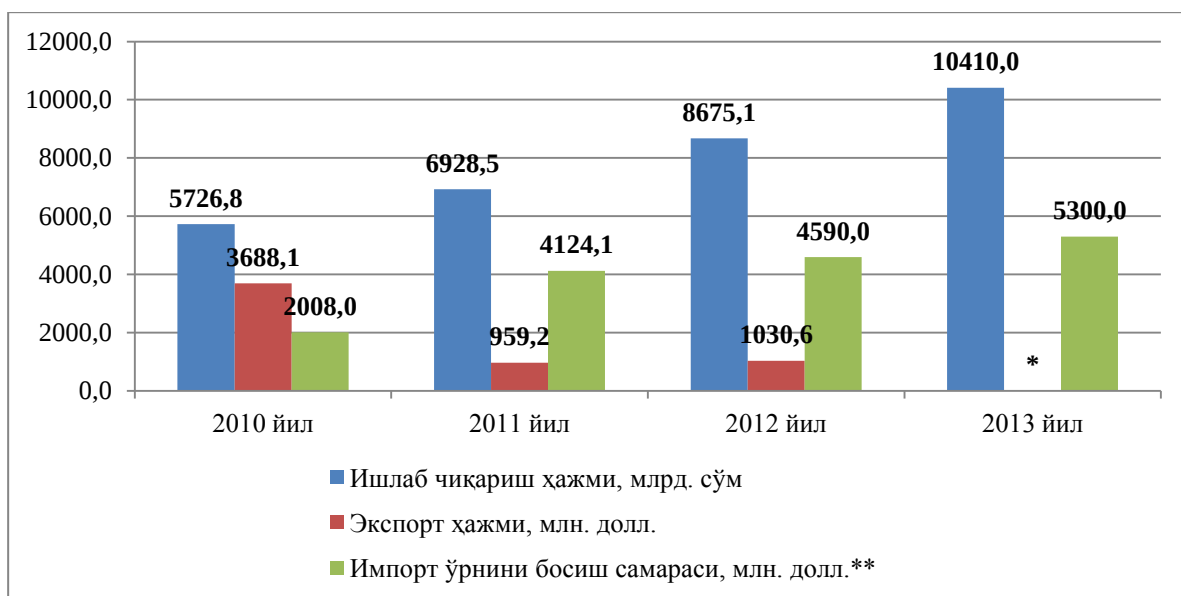
---

¹ Ўзавтосаноат» 460 миллион долларлик лойиҳаларни тайёрлади. 22.08.2013. - <http://kun.uz/2013/08/22/uzavtosanoat/>

4-чизма. Ўзбекистонда маҳаллийлаштириш бўйича амалга оширилган лойиҳалар ва уларда иштирок этган корхоналар сони¹.

Агар мамлакатимизда маҳаллийлаштирилган маҳсулотлар ишлаб чиқариш ҳажми 2013 йилда олдинги йилга нисбатан 1,2 баробар ўсган бўлса, сўнгги 3 йилда қарийб икки баробар ошди. Натижада 2013 йилда 1282 янги иш ўринлари яратилиб, импорт ўрнини босиш самарадорлиги 5,3 млрд. долл.ни ташкил этди.

5-чизма. Ўзбекистонда ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш жараёнлари натижалари².

Шунингдек, 2013 йилда маҳаллийлаштирилган тайёр маҳсулотлар, бутловчи буюмлар ва материалларга нисбатан қўлланилган солиқ имтиёзлари

¹ Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари

² Ўша ерда

ҳажми 71,7 млрд. сўмни, қўлланилган божхона имтиёзлари ҳажми эса 487,0 млрд. сўмни ташкил этди.

Кейинги йилларда ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш кўламини кенгайтириш бўйича бир қатор муҳим ишлар амалга оширилмоқда. Жумладан, маҳаллийлаштириш жараёнларини янада жадаллаштириш имконини берувчи Дастурни амалга ошириш тартибига қуйидаги ўзгатиришлар киритилмоқда:

1) саноат кооперацияси асосида тайёр маҳсулотлар, бутловчи буюмлар ва материаллар ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш лойиҳаларини тақдим этишга мўлжалланган электрон дастурий маҳсулот жорий этилди. Ушбу дастурий маҳсулот қуйидаги имкониятларни яратади:

- ҳар қандай корхона ёки хусусий тадбиркор исталган жойдан туриб интернет орқали ўз ҳужжатларини ишлаб чиқиши ва экспертиза учун тақдим этиши мумкин;

- корхоналар билан “бир ойна” усулида ишлаш имкониятини беради;
- ортиқча вақт сарфи ва турли оворагарчиликлар бартараф этилади;
- қоғоз сарфи бир неча баробар камаяди;
- ҳужжатларни кўриб чиқишга ва хулоса тайёрлашга сарф қилинадиган вақт ҳам тахминан 2 баробар камаяди ва ҳ.к.;

2) Маҳаллийлаштириш дастурини амалга ошириш тартибига ўзгатиришлар киритилди. Бу эса қуйидаги имкониятларни беради:

- Маҳаллийлаштириш дастурига кириш учун талаб этиладиган минимал маҳаллийлаштириш даражасини 30 фоиздан 35 фоизгача кўтариш;

- Маҳаллийлаштириш дастурига киритилган лойиҳалар бўйича қўшимча маҳсулотлар ишлаб чиқаришни Идоралараро Махсус комиссия рухсатисиз амалга оширилиши;

- мажбурий мезонларга мос бўлган ва экспортбоп маҳсулот ишлаб чиқарадиган корхоналарга Дастурга кириш учун қўшимча имтиёз берилиши¹.

---

¹ Мирзамахмудов Ж.Т. Ишлаб чиқаришни модернизациялаш, техник ва технологик жиҳатдан қайта жиҳозлаш. Маҳаллийлаштириш дастурининг бажарилиши ҳамда хорижий инвестицияларни жалб этиш

Юқоридаги маълумотлардан кўринадикки, мамлакатимизда 2013 йилда иқтисодий ва ижтимоий соҳаларда мутаносибликни таъминлаган ҳолда модернизация ва диверсификация ҳисобидан юқори суръатлар билан ривожланишнинг асосий омилларидан тўлиқ фойдаланилгани, бу борада белгилаб берилган самарали иқтисодий сиёсатнинг изчил амалга оширилгани пировардида макроиқтисодий барқарорликнинг янада мустаҳкамланишига ва барқарор ўсиш суръатлари таъминланишига замин бўлди.

III БОБ. Туманни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш ва прогнозлашнинг асосий йўналишлари

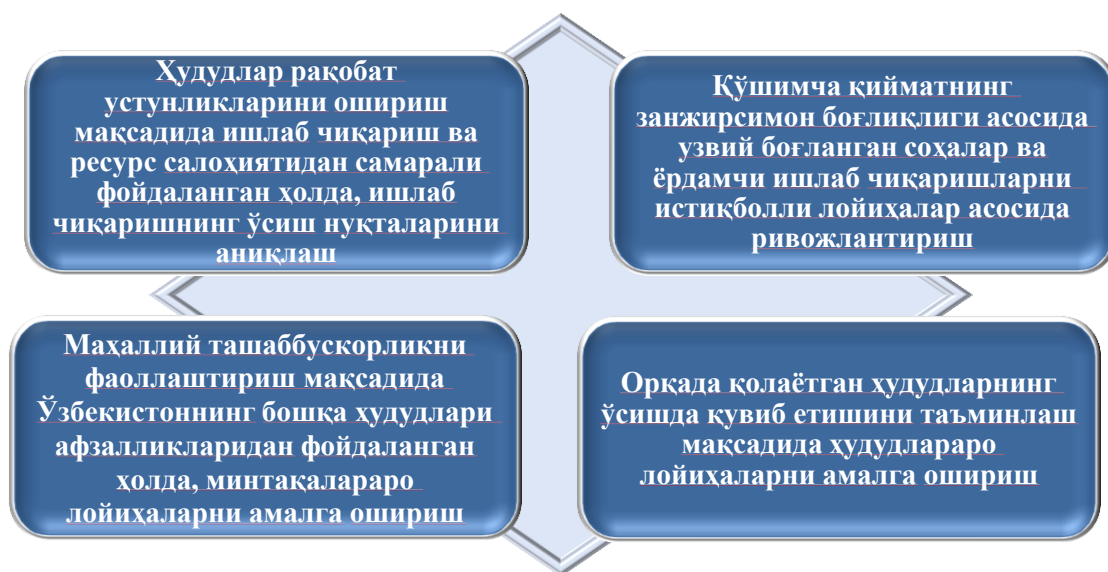
3.1. Туманда ишлаб чиқариш ва инфратузилмани янада такомиллаштириш йўллари

Саноатни узоқ муддатли истиқболда ривожлантириш имкониятлари. Вилоятда саноат ишлаб чиқариш даражасининг нисбатан пастлигига унинг марказдан олислиги, фойдали қазилма бойликларининг деярли йўқлиги, ускуналарнинг эскирганлиги ва хомашё етишмаслиги боис ишлаб чиқариш қувватларидан фойдаланиш даражасининг талаб даражасида эмаслиги сабаб бўлмоқда. Ишлаб чиқаришни бир ёқлама (кўпроқ пахта тозалаш соҳасига) йўналтирилгани, саноат объектларининг шаҳар ва туманлар кесимида номутаносиб жойлашганлиги, товарларнинг ички ва ташқи бозорларда етарли даражада рақобатбардош эмаслиги истеъмол товарлари билан аҳолининг ўзини ўзи таъминлаш даражаси қониқарсиз бўлишига олиб келмоқда.

Мавжуд захиралардан, салоҳият ва рақобат устунликларидан самарали фойдаланиш ишлаб чиқариш қувватларини кенгайтириш, ҳудудлар учун ноанъанавий ўрта ва юқори технологияли ишлаб чиқаришларни ўзлаштириш имконини бериб, вилоятнинг саноат салоҳиятини мустаҳкамлашга хизмат қилади.

Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек туманининг салоҳияти ва рақобат устунликларини инобатга олган ҳолда, вилоятни узоқ муддатли ривожлантиришнинг тўртта асосий йўналишлари аниқланди (6.6-чизма, 6.4-жадвал, 6.1-илова):

Саноатни ривожлантиришнинг стратегик йўналишлари

Биринчи йўналиш, яъни вилоятнинг ишлаб чиқариш ва ресурс салоҳиятидан самарали фойдаланган ҳолда ишлаб чиқаришнинг ўсиш нуқталарини ташкил этиш индустриал салоҳияти нисбатан ривожланган, маълум даражада юқори технологияларга эга, таълим ва кадрлар салоҳияти ҳамда ресурс имкониятлари кенгроқ бўлган ҳудудларга мос келади (Урганч шаҳрида - электрон техника, Боғот ва Шовот туманларида - тўқимачилик, Ҳазорасп туманида – машинасозлик ва бошқалар). Бунда иқтисодий ривожланишда ортда қолаётган, ресурс ва инфратузилма билан етарли даражада таъминланмаган ҳудудларни ҳам индустриал жиҳатдан ривожлантириш мақсадида мавжуд номуносивбликларни қисқартириш имконини берадиган ҳудудлараро лойиҳаларни амалга ошириш, энг аввало, саноати паст даражада ривожланган туманларнинг хомашё ресурслари, ишлаб чиқариш, меҳнат салоҳияти ва бошқа имкониятларини ҳисобга олган ҳолда, иқтисодий жиҳатдан нисбатан яхши ривожланган туманлар билан ҳудудлараро лойиҳалар асосида боғлаш назарда тутилади. Бу эса, ўз навбатида, ишлаб чиқариш даражасига кўра туманлараро тафовутни қисқартириш имконини беради.

Ишлаб чиқаришни ривожлантиришда ўсиш нуқталарини шакллантириш юқори ўсиш суръатига эга бўлган ва қўшни ҳудудларнинг ривожланишига ўз таъсирини ўтказа оладиган марказлар, энг аввало, саноат марказлари ва зоналарини ташкил қилишни назарда тутди. Ўсиш нуқталарида, маълум йўналишларга ихтисослашган ишлаб чиқариш субъектларини бир марказда жамлаган ҳолда, ҳудудий комплекслар ёки кластерлар шаклида ишлаб чиқариш ташкил этилади.

Ишлаб чиқаришни ривожлантиришда ўсиш нуқталарини ташкил қилиш тармоқлар унумдорлигини ошириш, ишлаб чиқариш ва инновацион салоҳиятни кучайтириш учун шароит яратиш, тадбиркорлик ташаббусларини рағбатлантириш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ривожлантиришга кўмаклашади (6.7-чизма). Ўсиш нуқталарини шакллантириш асосини минтақа саноатини ихтисослаштиришда таянч вазифасини бажарувчи ҳамда технологик жиҳатдан рақобатдош корхоналар ташкил этади.

Ишлаб чиқаришни ривожлантиришнинг таянч нуқталарини ташкил этиш хусусиятлари

Ўсиш нуқталарининг шакллантирилишида ҳудудларнинг рақобат устунликларини аниқлаб олиш муҳим аҳамият касб этади. Шу ўринда вилоят ҳудудларининг қиёсий устунликлари сифатида қуйидагиларни келтириш мумкин:

1. Республиканинг бошқа кўплаб ҳудудлари сингари Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек тумани ҳам пахта толасини чуқур қайта ишлаш борасида устунликларга эга. Бу тўқимачиликни муваффақиятли ривожлантиришга хизмат қилади. Боғот ва Шовот туманлари тўқимачилик соҳасини ривожлантиришда қиёсий устунликларга эга, яъни уларда экспортбоп маҳсулотлар ишлаб чиқараётган “Боғоттекстил”, “Uztex Shovot” кўшма корхоналари, “Коттон текс”, “Кобо текс”, “Даритал текс” МЧЖлари каби тўқимачилик саноати корхоналари ҳамда пахта тозалаш корхоналари фаолият кўрсатади. Юқорида айтиб ўтилган туманларда тўқимачилик саноатининг товар турларини кўпайтириш имконини берадиган, хомашё харид қилишдан рақобатдош тайёр маҳсулотларни сотишгача бўлган жараёнларни ўз ичига оладиган ягона тўқимачилик комплексларини ташкил этиш имконияти мавжуд.

Пахта толасидан ташқари вилоятда етарли даражада пилла, жун, тери ва коракўл терилари етиштирилиши тегишли йўналишларда тикувчилик ва трикотаж корхоналарини ташкил этиш имконини беради. Бунинг учун минтақада техник ва технологлар, дизайнерлар, модельер-конструкторлар ва маҳаллий мутахассисларни тайёрлашга жиддий эътибор қаратиш керак бўлади.

2. Минтақада саноатни ривожлантириш учун ҳудуднинг ишлаб чиқариш ва инфратузилма объектлари (йўллар, ишлаб чиқариш объектлари, энергия таъминоти ва ҳ.к.) билан таъминланганлиги, аҳолида тадбиркорликка мойиллик ва маҳаллий ташаббускорликка майилликнинг кучлилиги, юқори малакали кадрларнинг тайёрлангани, ёшларда аниқ фанларга қизиқиш ва техник мутахассисликларни эгаллашга интилиш нисбатан юқорилиги саноатнинг айнан юксак малака ва билим талаб қиладиган соҳаларини (машинасозлик, радиоэлектроника, кимё технологияси ва бошқалар) ривожлантиришга асос бўлади.

Мазкур йўналиш узоқ муддатли истиқболда республика аҳамиятига эга йирик лойиҳаларни яратиш шаклида амалга оширилиб, у нафақат вилоят аҳолисининг ўсиб бораётган эҳтиёжини таъминлаш, балки ба товарларни кўшни ҳудудлар ва хорижий мамлакатларга экспорт қилишга имконият яратади.

Ривожланишнинг ўсиш нуқталарини ташкил этишга доир йўналишлар босқичма-босқич амалга оширилади (6.5-жадвал).

6.5-жадвал

Ривожланишнинг ўсиш нуқталарини аниқлаш босқичлари

Давр	Фаолият тури	Тадбир
I – босқич (2014-2018 й.)	ташкилий	- фаолият кўрсатаётган («Боготтекстил» ҚК, «Коттон текс», «Кобо текс», «Даритал текс» МЧЖ, «Uztex Shovot» ҚК) корхоналари ва Шовот подшипник заводини модернизация қилиш ва техник қайта жиҳозлаш; - тегишли ишлаб чиқариш, транспорт, бозор, муҳандислик-техник ва ижтимоий инфратузилмани шакллантириш; Урганч Давлат университети қошида бизнес билан яқин ҳамкорлик қилиш мақсадида

Давр	Фаолият тури	Тадбир
		тажриба-ишлаб чиқариш марказини ташкил этиш; - маҳаллий хомашёдан фойдаланиш негизида ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш асосида Ўзбекистоннинг бошқа ҳудудлари билан интеграцион алоқалар ўрнатиш; - ишлаб чиқариш жараёнига, кам қувватли корхоналар ва фаолият кўрсатмаётган объектлардан фойдаланган ҳолда, кичик бизнес субъектлари ва уй хўжаликларини кенг жалб қилиш; - вилоятда логистика хизматини ривожлантиришнинг имкониятларини аниқлаш ва ана шундай марказлар ташкил этиш лойиҳаларини тайёрлаш; - маҳаллий маҳсулотга нисбатан ички ва ташқи талабни ўрганиш, энг муҳим маҳсулот турларини аниқлаш ва уларни ишлаб чиқариш лойиҳаларини яратиш; - замонавий ускуналар ва илғор технологиялар, материалшунослик, наноматериаллар технологияси, энергия ва ресурс тежайдиган жараёнлар, ахборот ва ҳисоблаш тизимларини биладиган юқори малакали кадрларга бўлган талабни баҳолаш, шунингдек, уларни маҳаллий коллежлар, университет, пойтахт ва қўшни ҳудудлардаги олий ўқув юртларида тайёрлаш.
II – босқич (2019-2025 й.)	индустриал	- хорижий инвесторлар, корхона ва аҳоли маблағларини жалб этган ҳолда, маҳаллий хомашё ва ресурсларни чуқур қайта ишлаш республика миқёсидаги негизида истиқболли ҳамда ҳудудий лойиҳаларни амалга ошириш; - техника ва технологиялар, шу жумладан нанотехнологиялар соҳасида мамлакатимиз ва жаҳоннинг илғор ютуқларини амалиётга жорий этиш; - мамлакатимиз ва хориждаги етакчи ташкилотларда шартнома асосида кадрлар тайёрлаш.
III – босқич (2025-2030 й.)	инновацион	- маҳсулотларнинг ҳар жиҳатдан қулайлиги ва жозибадорлигини таъминлайдиган турли хусусиятларга эга товарлар (ўтга чидамли, биоактив ва бошқа) ишлаб чиқариш бўйича илғор технологияларни жорий этиш; - илмий-техник ва инновацион ишланмалар яратиш мақсадида Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек тумани ва Тошкент шаҳридаги бизнес, тадбиркорлик соҳаси вакиллари, олий ўқув юртларининг яқин ҳамкорлиги асосида инновацион инфратузилмани шакллантириш.

Мазкур йўналишларни муваффақиятли амалга ошириш баробарида куйидаги вазифалар ҳам ҳал этилади:

- мавжуд ишлаб чиқариш базасини модернизация қилиш ва кенгайтириш, шунингдек, ишлаб чиқариш инфратузилмасини

шакллантириш, кам қувватли ва фаолият кўрсатмаётган корхоналар фаолиятини қайта тиклашга қаратилган тадбирларни амалга ошириш;

- табиий ресурс ва иқтисодий салоҳиятдан (қишлоқ хўжалиги, меҳнат ресурслари ва ҳ.к.) самарали фойдаланиш;

- қайта ишлашни чуқурлаштириш ва ишлаб чиқаришни диверсификациялаш асосида яқуний тайёр маҳсулотлар ишлаб чиқаришни кўпайтириш;

- хомашёни чуқур қайта ишлаш асосида тайёр маҳсулотлар ишлаб чиқариш бўйича кичик корхоналар ва микрофирмаларни, оилавий бизнесни ривожлантиришни рағбатлантириш;

- замонавий техника ва технологиялар, ноу-хау ва янгиликларни кенг жорий этиш ҳисобидан минтақада рақобатдош ишлаб чиқаришни шакллантириш;

- инвестицияларни, шу жумладан аҳоли ва чет эллик ҳамкорлар маблағларини ишлаб чиқаришни ривожлантиришга жалб қилиш;

- кадрлар муаммосини ечиш, тармоқларнинг юқори малакали ходимлар, бошқарув раҳбарлари ва барча технологик йўналишлар бўйича асосий ва қўшимча ишчиларга бўлган талабини қондириш; замонавий ва истиқболли маҳсулотларни яратиш ва ишлаб чиқариш вазифаларини ҳал этишга қодир юқори малакали кадрлар тайёрлаш, уларни ишлаб чиқариш, конструкторлик, технологик ва дипломолди амалиёти пайтида жиддий тайёргарлик, профессионал даражада ишлаш кўникмаларига эга бўлишини ўз ичига олган олий таълимнинг кўп босқичли дастури асосида ўқитиш;

- бренд маҳсулотлари яратишни рағбатлантириш, уларни вилоят ва унинг ташқарисидаги истеъмол бозорларида таклиф этишга кўмаклашиш; тармоқ корхоналари ўртасида кооперация алоқаларини ўрнатиш, аралаш ишлаб чиқаришни қўшилган қиймат яратилишининг занжирсимон боғлиқлиги асосида ташкил этиш ва бу борада ахборот алмашувини йўлга қўйиш;

- корхоналарда ISO стандартини жорий этиш асосида ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар сифати назоратини кучайтириш, уларнинг рақобатдошлигини ошириш чораларини кўриш;

- соҳаларнинг таққослама устуворликларини таъминлаш мақсадида ички ва ташқи бозорларни, бозор конъюнктураси ўзгаришини мунтазам мониторинг қилиб бориш;

- ишлаб чиқаришни модернизация қилиш асосида имитацион ва инновацион ривожланиш бўйича лойиҳаларни танлашда техник ва маслаҳат ёрдами кўрсатиш, экспортчи корхоналар учун мумкин бўлган барча имтиёз ва преференцияларни жорий этиш, уларга хорижий инвесторлар, шериклар топишда кўмаклашиш;

- мамлакатимиз ишлаб чиқарувчиларининг глобал саноат гуруҳлари ва трансмиллий корпорациялар билан амалий ҳамкорлигини ривожлантиришда Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек туманига оид сегментларни аниқлаштириш;

- ишлаб чиқариш технологияларини ривожлантиришда илмий тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишлари аҳамиятини кучайтириш.

Ушбу Стратегияда таклиф этилган лойиҳалар ва таклифларни инобатга олган ҳолда, вилоят саноат ишлаб чиқаришини модернизацион сценарий асосида ривожлантириш мақсадга мувофиқ бўлади. Ушбу сценарийга кўра соҳани жадал ривожлантириш мақсадида ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар рақобатбардошлигини таъминлашга қаратилган бир қанча тадбирлар, хусусан юқори технологиялар асосида ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар улушини ошириш, мавжуд имконият ва заҳиралардан, ички ҳамда ташқи бозорда ишлаб чиқарилаётган маҳсулотга бўлган талабнинг қулай конъюнктурасидан самарали фойдаланиш асосида ишлаб чиқаришни диверсификация қилиш ҳамда инвестицияларни устувор равишда асосий капитални кўпайтиришга йўналтириш кўзда тутилади. Натижада вилоятда 2030 йилга қадар саноатнинг ўртача йиллик ўсиш даражаси 14,5 фоизни ташкил этиб, саноат маҳсулотлари ишлаб чиқариш ҳажми 8,5 баробарга

ошади, ялпи ҳудудий маҳсулотда саноатнинг улуши эса 21 фоизни ташкил қилади (6.6-жадвал).

6.6-жадвал

Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек туманида саноат маҳсулотлари ишлаб чиқаришнинг 2030 йилгача прогноз кўрсаткичлари

<i>Курсаткичлар</i>	<i>Амалд а</i>	<i>Давр оралигидаги ўртача прогноз кўрсаткичлари</i>			<i>Ишлаб чиқаришнинг ўсиши, марта</i>		
	<i>2013й.</i>	<i>2014 - 2020 й.</i>	<i>2021- 2025 й.</i>	<i>2026- 2030 й.</i>	<i>2014 - 2020 й.</i>	<i>2014 - 2025 й.</i>	<i>2014 - 2030 й.</i>
Модернизацион сценарий							
Ишлаб чиқаришнинг ўсиш суръатлари, олдинги йилга нисбатан %	118,8	113,9	114,3	114,5	2,1	4,3	8,5
Ялпи ҳудудий маҳсулотда саноатнинг улуши ¹ , %	9,5	15,0	19,0	21,0	х	х	х
Инерцион сценарий							
Ишлаб чиқаришнинг ўсиш суръатлари, олдинги йилга нисбатан %	111,8	112,0	109,0	107,5	1,9	3,0	4,3
Ялпи ҳудудий маҳсулотда саноатнинг улуши, %	9,5	10,0	11,5	12,7	х	х	х

Таклиф этилаётган модернизацион сценарийни қиёслаш мақсадида Стратегияда саноатни ривожлантиришнинг инерцион сценарийси бўйича ҳам прогноз кўрсаткичлари ҳисобланган бўлиб, бу вариантда вилоят саноат ишлаб чиқаришида 2030 йилгача 4,3 баробар ва йилига ўртача 9,8 фоиз ўсишга эришиш мумкин. Натижада 2030 йилга келиб саноатнинг ялпи ҳудудий маҳсулотдаги улуши 12,7 фоизни ташкил этади.

¹ Кўрсаткич давр охирига нисбатан кўрсатилган

Иқтисодиётда ишлаб чиқариш ҳамда ижтимоий инфратузилмани жадал равишда ривожлантириб, такомиллаштириб бориш жаҳон молиявий-иқтисодий инқирозининг салбий таъсирларидан қочиш асоси ҳисобланади. Ўзбекистон Республикаси биринчи Президенти Ислон Каримов “2009 йилдаги яна бир энг муҳим устувор вазифа – бу мамлакатимизни модернизация қилиш ва аҳоли бандлигини оширишнинг муҳим омили сифатида ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилмани янада ривожлантиришдан иборат”¹ деб таъкидладилар.

Мазкур устувор вазифага алоҳида эътибор қаратишнинг бир қатор сабаблари мавжуд. Жумладан:

Биринчидан, инфратузилмани ривожлантириш янги корхоналарни жойлаштириш ва бутун иқтисодиётни таракқий эттириш учун зарур қулай шарт-шароитлар яратади, мамлакатимизнинг бой минерал-хомашё ресурсларини ўзлаштириш имкониятларини кенгайтиради.

Иккинчидан, ишлаб чиқариш инфратузилмаси, авваламбор, автомобиль ва темир йўлларнинг ривожланган тизими, уларнинг самарали фаолияти ишлаб чиқаришдаги умумий харажатларни камайтиришнинг муҳим шarti ва омилидир. Бу эса, ўз навбатида, ишлаб чиқарилаётган маҳсулот ва бутун иқтисодиётимизнинг рақобатдошлигини оширади.

Учинчидан, ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш, аҳолини тоза ичимлик суви, энергия билан таъминлаш, ижтимоий соҳа объектларини барпо этиш, пировард натижада аҳолининг турмуш даражасини оширишга хизмат қилади.

Тўртинчидан, инфратузилмани ривожлантириш кўп меҳнат талаб қиладиган кенг кўламли соҳа ҳисобланади. Бу янги иш ўринларини ташкил этиш, аҳолининг, айниқса, ёшларнинг иш билан бандлигини таъминлаш, одамларнинг даромади ва фаровонлигини ошириш имконини беради.

---

¹ И.А.Каримов. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари. Тошкент, 2009 йил март.

Бундан кўринадик, мамлакатимизда барқарор иқтисодий ўсишни таъминлаш, иқтисодиётнинг реал секторини янада ривожлантириш кўп жиҳатдан хўжалик юритувчи субъектларнинг ишлаб чиқариш инфратузилмаси билан таъминланганлик даражасига боғлиқ.

Замонавий ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилмани жадал ривожлантиришни таъминлаш, шу асосда иқтисодиётни изчил ва барқарор юксалтириш учун қулай шарт-шароит яратиш мақсадида «2009 йилда ишлаб чиқариш ва ижтимоий инфратузилмани янада ривожлантиришга доир кўшимча чора-тадбирлар тўғрисида» махсус дастур қабул қилинди ва унинг бажарилиши кескин назоратга олинди.

Қарорга биноан шаҳар ва туманлар ҳокимликлар аппарати зиммасига қуйидаги асосий вазифаларни ҳал этиш юклатилган:

- ҳудудларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш юзасидан комплекс дастурларини ишлаб чиқиш ҳамда халқ хужалигини тармоқларида ислохатларни чуқурлаштириш ва халқ фаровонлигини оширишни таъминлаш юзасидан ҳукумат ва ҳудудлар дастурларини амалга ошириш;
- маҳаллий узини узи бошқариш органлари фаолиятини мувофиқлаштириш ва уларга раҳбарлик қилиш;
- хўжалик юритиш шакллари тақомиллаштириш, маҳаллий хусусиятларни ҳисобга олган ҳолда хўжалик юритувчи субъектларни таркибий қайта узгартириш бўйича таклифлар тайёрлаш;
- фуқароларни ижтимоий ва ҳуқуқий ҳимоя қилиш, табиий ва меҳнат ресурсларидан оқилона фойдаланиш ҳамда атроф-муҳитни муҳофаза қилиш бўйича тадбирларни амалга ошириш ва ҳоказо.

Ҳудудларни ижтимоий-иқтисодий ривожланиши масалалари билан вилоят, шаҳар ҳокимиятлари қошидаги макроиқтисодиёт ва статистика бош бошқармаси шугулланади. Ҳокимиятлар қошида иқтисодиёт билан шугулланувчи барча идоралар истикболдаги муаммоларни режелаштириш бошқармаси билан мувофиқлаштиради. Ҳокимиятлар таркибида иқтисодиётнинг у ёки бу соҳалари билан шугулланадиган молия булимлари,

банклар ва бошқа идоралар шугулланади. Туман режаларини тузишга халқ депутатлари маҳаллий кенгашлари раҳбарлик қилади. Худудлардаги режалаштириш ташкиотлари ўз фаолиятини мамалкатнинг тегишли вазирлиги ва маҳаллий ҳокимият тасдиқлаган низом асосида олиб боради. Низомда режалаштириш бошқармасининг қуйидаги асосий вазифалари белгиланади:

Минтақаларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш режасини тузиш ва унда ижтимоий ва ишлаб чиқариш соҳаларини барқарор ва мутаносиб ривожлантиришни таъминлаш, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш.

Худудлар аҳолисини халқ истеъмол товарларига булган талабини тўла қондириш, аҳолининг пул даромадлари ва харажатлари мутаносиблигини таъминлаш.

Худудларни ижтимоий-иқтисодий ривожланишини режалаштиришда давлат корхоналарининг мафаатларини туман иқтисодий мафаатлари билан мувофиқ қушиб олиб бориш керак. Корхоналарнинг давлат тасарруфидан чиқиши уларнинг иқтисодий мустақиллигини кенгайтиради. Мустақил корхоналарнинг фаолиятини мувофиқ қушиб олиб бориш ҳудудий самарадорликнинг оширилишига таъсир этади. Ҳудудий режалаштиришнинг ташкилотлари иқтисодий жихатдан мустақил корхоналарининг фаолиятларини мувофиқлаштириш ва тартибга солиш ваколатларига эгадир. Уларнинг шу қаби ваколатлари маҳаллий узини-узи бошқариш ва халқ депутатлари маҳаллий кенгашлари тугрисидаги қонунда курсатиб берилган.

2012 йилда мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш йўлида белгиланган асосий вазифалар ҳисобланмиш, ислохотларни давом эттириш, чуқурлаштириш, мамлакатимизни янгилаш ва модернизация қилиш, 2009 – 2015 йилларга мўлжалланган Инқирозга қарши чоралар дастурини сўзсиз бажариш, макроиқтисодий мувозанатни таъминлаш ҳамда иқтисодиётнинг асосий етакчи соҳаларини модернизация қилиш, техник ва технологик янгилаш, транспорт ва инфратузилма коммуникацияларини ривожлантиришга қаратилган стратегик аҳамиятга молик лойиҳаларни

амалга ошириш учун фаол инвестиция сиёсатини олиб бориш каби долзарб масалалар жорий йил учун ҳам муҳим аҳамият касб этади.

Мамлакат иқтисодиётига инвестициялар жалб этиш, биринчи навбатда ички манбаларни йўналтириш асосида иқтисодиётнинг муҳим тармоқларини жадал модернизация қилиш, техник ва технологик қайта жиҳозлаш, иккинчидан, транспорт коммуникацияларини янада ривожлантириш, учинчидан эса, ижтимоий инфратузилма объектларини барпо этиш кўзда тутилган эди.

Барча қабул қилинаётган меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар ҳамда ишлаб чиқаришни модернизациялашга қаратилган дастурлар аввало аҳоли истеъмолини тўла-тўқис ва сифатли товарлар билан таъминлашга қаратилган бўлади. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси биринчи Президентининг 2009 йил 26 январдаги ПҚ-1047 сонли “Озиқ-овқат маҳсулотлари ишлаб чиқаришни кенгайтириш ва ички бозорни тўлдириш юзасидан қўшимча чоратadbирлар тўғрисида”ги Қарори ҳам шу мақсадга қаратилган.

2012 йилда иқтисодиётга жалб этиладиган барча инвестицияларнинг 36,4 фоиздан ортиғини саноатни модернизация қилиш ва технологик янгилаш дастурларини амалга оширишга йўналтириш кўзда тутилаётгани ҳамда замонавий асбоб-ускуналар харид қилиш харажатлари умумий капитал қўйилмалар ҳажмининг камида 46 фоизини ташкил этаётганини қайд этилди.

Қуйидаги жадвал маълумотларига кўра 2011-2012 йилларда асосий капиталга киритилган инвестициялар миқдори мамлакат ЯИМнинг қарийб тўртдан бир қисмини ташкил этиб келмоқда.

Агар ушбу маълумотларни тақсимотига эътибор қаратадиган бўлсак, мустақиллик йиллари бошига нисбатан иқтисодиётга ишонч сезиларли даражада ошганини кўриш мумкин.

9-жадвал

Ўзбекистон Республикасининг Инвестиция дастурида кўзда тутилган капитал қўйилмаларнинг асосий параметрлари (млн. сўм)

№	Молиялаштириш манбаларининг номланиши	2011 йил	2012 йил

	Жами капитал қўйилмалар, шундан:	<u>20721845</u>	<u>23679701</u>
1.	Марказлашган инвестициялар:	4 969 491	5 740 892
1.1.	Бюджет маблағлари	950 000	1 059 254,4
1.2.	Суғориладиган ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш жамғармаси	105 000	115 560
1.3.	Бюджетдан ташқари фонлардан, жумладан, - Республика йўл жамғармаси - Болалар спортини ривожлантириш жамғармаси - Таълим муассасаларини реконструкция қилиш, капитал таъмирлаш ва жиҳозлаш жамғармаси - Олий таълим муассасаларининг моддий-техник базасини ривожлантириш жамғармаси	911 834 609800 139930 162104	1 431 777 680 796 158 147 545 836 46 997,6
1.4.	Тикланиш ва тараққиёт жамғармаси (<i>сўм эквивалентида</i>)	1 353 527	1 432 400
1.5.	Давлат кафолати остидаги хорижий инвестициялар ва кредитлар (<i>сўм эквивалентида</i>), шундан: <i>қишлоқ жойларда уй-жойлар қуриш (сўм эквивалентида)</i>	1 376 130 171 750	1 701 901 301 564
2.	Марказлашмаган инвестициялар:	16 025 354	17 938809
2.1.	Корхона маблағлари	7 536 261	6 835 725
2.2.	Тижорат банклари кредитлари ва бошқа қарз маблағлари, шу жумладан: <i>Қишлоқ жойларда уй-жойлар қуриш учун имтиёзли кредитлари</i>	2 069 185 196 289	3 524 824 222 070
2.3.	Тўғридан-тўғри хорижий инвестициялар ва кредитлар (<i>сўм эквивалентида</i>)	3835109	4 340 656
2.4.	Аҳоли маблағлари	2 584 800	3 237 604

Манба: Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлиги маълумотлари

Мамлакатимизда ижтимоий йўналтирилган демократик давлат тузиш пайида эканмиз бюджет маблағларининг катта қисми шу соҳага йўналтирилиши тайин. Айнан шу маънода бюджет маблағларининг 1 трл сўми ёки 4,5 фоизи иқтисодиёт соҳасига инвестиция сифатида йўналтирилган бўлиб, бу ҳол 2005 йил бюджетнинг 12,7 фоизидан иборат эди.

Умумий ҳисобда 2011 йилда мамлакат иқтисодиётига 20,7 трл сўм маблағ йўналтирилган бўлса, бу кўрсаткич 2012 йилга келиб қарийб 4 трл сўмга кўпроқ миқдорни ташкил этди.

Умумий инвестициялар таркибида қишлоқ жойларда уй-жойлар қуриш учун имтиёзли кредитлари улуши ҳам талайгина суммани шакллантирмоқда. 2012 йилнинг ўзида бу мақсадда давлат кафолати остидаги хорижий инвестициялар 300 млрд сўмдан ортиқ бўлган бўлса, тижорат банклари кредитлари ва бошқа қарз маблағлари ҳисобидан эса, 222 млрд сўмдан кўп миқдорда инвестициялар йўлланди.

Инвестиция дастури бўйича мамлакатга киритилган марказлашмаган инвестициялар миқдори қарийб 18 трл сўм бўлиб, шундан 6,8 трл сўми корхона маблағларидан, 4,3 трл сўми тўғридан-тўғри хорижий инвесторлар маблағларидан ҳамда 3,2 трл сўми аҳоли маблағларидан ташкил топди. Бунда эътиборли жиҳати шуки, хорижий инвесторларнинг иқтисодиётимизга ишончи йилдан йилга ортиб бормоқда, яъни 2011 йилга нисбатан 2012 йилнинг ўзида хорижий инвесторлар маблағлари ҳисобига киритилган инвестиция ва кредитлар миқдори қарийб 500 млрд сўмга кўпайган.

Давлат инвестиция дастури асосида ташкил этилаётган, бошқарилаётган ҳамда мониторинг қилинаётган лойиҳалар ҳолатининг таҳлилига асосан охириги йилларда нисбатан ижобий натижалар кўзатилганини кўриш мумкин. Дастурни янада чуқурроқ тадбиқ этиш мамлакат миқёсида ижобий ўзгаришларни, иқтисодиётнинг юксалиб боришини таъминлашни акс эттиради. ЯИМга нисбатан инвестицияларнинг салмоғи ошиб бориши кузатилсада, инвестициявий фаоллик, инвестиция танглигидан чиқиш ҳамда

иқтисодий ўсиш шарт-шароитларини яратиш муаммосининг ечиш мақсадида куйидагиларга эътибор бериш лозим деб ҳисоблаймиз:

- капитал маблағларни доимий молиялаш манбаларини излаб топиш ва тартибга солиш, ички жамғармалардан фойдаланишда инвестициявий йўналишни таъминлаш;

- иқтисодиёт инвестицияларга мойил бўладиган, хўжалик юритувчи субъектларда эса ишлаб чиқариш салоҳиятини янгилаш эҳтиёжи пайдо бўладиган қулай бозор муҳитини шакллантириш.

Иқтисодиёти ўтиш даврида бўлган ва ривожланаётган барча мамлакатлар қатори Ўзбекистон ҳам иқтисодий ривожланиш лойиҳаларини молиялаш учун чет эл капиталини асосан ташқи кредитлар шаклида жалб этмоқда. Улардан фойдаланиш мажбурий чорадир, чунки ички инвестиция ресурслари ҳамда бевосита чет эл инвестицияларини жалб этиш имкониятлари чекланган.

3.2. Туманни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш истиқболлари

Тошкент шаҳар Мирзо Улуғбек туманини 2016-2018 йилларда ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш Дастури” доирасида саноат, хизматлар кўрсатиш ва қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини ишлаб чиқариш соҳалари бўйича 2016 йилда жами 896,7 млрд.сўмлик ҳамда 97,0 млн.доллар хорижий инвестициялар ўзлаштирилиши ҳисобига 1 966 та лойиҳа амалга оширилиши ҳамда 14 785 та янги иш ўринлари ташкил этилиши белгиланган. Хусусан,

Саноат йўналишида 693,2 млрд.сўмлик ҳамда 97,0 млн.доллар хорижий инвестициялар жалб қилиниши ҳисобига жами 433 та лойиҳалар амалга оширилиб, 8 510 та янги иш ўринлари ташкил қилиш белгиланган.

Жумладан,

- Озиқ-овқат соҳасида 118 та лойиҳа (36,3 млрд.сўм 745 та янги иш),

- Қурилиш материаллари соҳасида 149 та лойиҳа (42,5 млрд.сўм, 1174

та янги иш ўрни),

- Машинасозлик соҳасида 13 та лойиҳа (115,2 млрд.сўм, 896 та янги иш ўрни),

- Кимё ва нефткимё соҳасида 11 та лойиҳа (171,6 млрд.сўм, 295 та янги иш ўрни),

- енгил саноат соҳасида 59 та лойиҳа (159,8 млрд.сўм, 4211 та янги иш ўрни),

- Бошқа соҳаларда 83 та лойиҳа (166,6 млрд.сўм ҳамда 97 млн.доллар, 1148 та янги иш ўрни),

(Маълумот учун, “Газтаъмирқурилишсавдо” МЧЖ томонидан жами 2,5 млрд.сўмлик инвестициялар ўзлаштирилиши ҳисобига Шпаклёвка ва гипсокартони ташкил қилиш 20 та янги иш ўрни, "Man Capita" S.P.C томонидан жами 97,0 млн.долларлик хорижий инвестиция ўзлаштирилиши ҳисобига қуёш электр станцияси ташкил қилиш ҳамда 40 та янги иш ўринлари, "Gurlan agro foods" МЧЖ томонидан жами 7 млрд.сўмлик инвестициялар ўзлаштирилиши ҳисобига томат пастаси ишлаб чиқаришни ташкил қилиш ҳамда 30 та янги иш ўринлари яратилади).

Дастур доирасида 2016 йилда саноат соҳасидаги лойиҳаларни ишга туширилиши ҳисобига 260,0 млрд.сўмлик қувватлар яратилади.

Шунингдек, жами 2633,9 млрд.сўмлик саноат маҳсулотлари ишлаб чиқарилиб, ўтган йилга нисбатан 112,0 фоизга бажарилиши таъминланади. Дастур доирасида ишлаб чиқарилган саноат маҳсулотлари ҳажми вилоят бўйича жами саноатни 3,5 бандга ошишига эришилади. Аҳоли жон бошига саноат маҳсулотларни ишлаб чиқариш 1474,2 минг сўмни ташкил қилиб ўтган йилга нисбатан 130,3 минг сўмга ошади.

2016 йилнинг якуни билан саноатнинг ялпи ҳудудий маҳсулотдаги улуши 15,2 фоизга етади.

Хизмат кўрсатиш йўналишида жами 1 005 та лойиҳа амалга оширилиши белгиланган бўлиб, уларга 143,5 млрд.сўм инвестициялар сарфланиши ҳисобига 4 149 та янги иш ўринлари яратилиши белгиланган.

Хусусан, алоқа ва ахборотлаштириш хизматлари 4 та лойиҳа, молия хизматлари 27 та лойиҳа, транспорт хизматлари 31 та лойиҳа, қурилиш хизматлари 5 та лойиҳа, қишлоқ хўжалиги техникасини таъмирлаш ва техника хизматини кўрсатиш хизматлари 69 та лойиҳа, туризм хизматлари 1 та лойиҳа, савдо ва умумий овқатланиш хизматлари 516 та лойиҳа, маиший хизматлари 223 та лойиҳа, таълим хизматлари 7 та лойиҳа соғлиқни сақлаш хизматлари 19 та лойиҳа, қишлоқ хўжалиги соҳасидаги хизматлари 31 та лойиҳа ва бошқа хизматларда 72 та лойиҳа ишга туширилади.

(Маълумот учун, ноозик-овкат товарлари марказий савдо мажмуаси қурилиши дирекцияси томонидан жами 3,5 млрд.сўмлик инвестициялар ўзлаштирилиши ҳисобига ноозик-овкат товарлари марказий савдо мажмуаси ташкил қилиш 200 та янги иш ўрни, фуқаро Ёқубов Ёқубжон томонидан жами 420,0 млн.сўмлик меҳмонхона ташкил қилиш ҳамда 10 та янги иш ўринлари, фуқаро Давлатёров Дилшод томонидан жами 700 млн.сўмлик инвестициялар ўзлаштирилиши ҳисобига қурилиш моллар дўконини ташкил қилиш ҳамда 3 та янги иш ўринлари яратилади).

Ушбу хизмат кўрсатиш соҳасидаги лойиҳаларни амалга оширилиши натижасида 2016 йил якуни билан жами хизматлар ҳажми 3099,8 млрд.сўмни ёки 117,6 фоизни ташкил қилади. Аҳоли жон бошига ушбу кўрсаткич 1734,9 минг сўмни ташкил қилиб ўтган йилга нисбатан 228,6 минг сўмга ошади. ЯХМдаги улуши 42,5 фоизга етади.

Қишлоқ хўжалиги йўналишида жами 528 та лойиҳа бўлиб, ушбу лойиҳаларни амалга оширилиши натижасида 2 099 та янги иш ўринлари ташкил этилиши ҳамда 60,0 млрд.сўм инвестициялар ўзлаштирилиши кўзда тутилган.

Шундан, қорамолчилик 155 та лойиҳа, паррандачилик 29 та лойиҳа, балиқчилик 87 та лойиҳа, асаларичилик 21 та лойиҳа, боғдорчилик 142 та лойиҳа, сабзавотчилик 29 та лойиҳа, узумчилик 65 та лойиҳалар амалга оширилади.

(Маълумот учун, “Болтабой Оксаккол” фермер хўжалиги томонидан жами 1,0 млрд.сўмлик инвестициялар ўзлаштирилиши ҳисобига балиқчиликни ривожлантириш лойиҳасини ташкил қилиш 8 та янги иш ўрни, “Махмуд Акмуратов” фермер хўжалиги томонидан жами 200,0 млн.сўмлик мавжуд боғларни реконструкция қилиш ҳамда 11 та янги иш ўринлари, “Омон Хасанов” фермер хўжалиги томонидан жами 100 млн.сўмлик инвестициялар ўзлаштирилиши ҳисобига янги токзорларни барпо қилиш ҳамда 15 та янги иш ўринлари яратилади).

Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларни ялпи ҳажми 2604,3 млрд.сўмни ёки 105,4 фоизга ўсишга еришилади.

Юқоридаги белигланган ишларни амалга оширилиши натижасида, 2016 йилда ялпи ҳудудий маҳсулот ҳажми 6115,1 млрд.сўмга ёки 2015 йилга нисбатан 108,4 фоизни ташкил қилади.

Аҳоли жон бошига ялпи ҳудудий маҳсулот ҳажми 3422,5 минг сўмни ёки ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 198,8 минг сўмга кўп демакдир.

ХУЛОСА ВА ТАКЛИФЛАР

Битирув малакавий иши юзасидан олиб борган тадқиқотлар натижасида қуйидаги хулоса ва таклифлар ишлаб чиқилди.

1. Айни пайтда мамлакатимизда иқтисодий ислохотлар жамиятнинг барча жабҳаларини қамраб олиб, республикаимизда турли мулкчиликка асосланган иқтисодиёт шаклланиб ривожланмоқда. Яъни, мамлакатимизда ишлаб чиқариш муносабатлари тубдан ўзгариб, таркибий иқтисодий силжишлар ҳам юзага келмоқда. Бу эса иқтисодий ислохотларнинг “ўзбек модели”ни ҳаётийлигини тасдиғидир.

2. Умуман олганда вилоят иқтисодиёти Республикаимизнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланиш макроиқтисодий кўрсаткичларини юксалишига ўз ҳиссасини қўшиб келмоқда. Вилоятда кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни янада ривожлантириш келгусида ишлаб чиқариш ҳамда ижтимоий инфратузилмани жадал ривожлантириш асоси бўлиб хизмат қилади.

3. Туман иқтисодиёти ривожини мамлакатимиз ижтимоий-иқтисодий ривожланишига алоҳида аҳамиятга эга бўлиб, иқтисодий ислохотлар иқтисодиётнинг барча тармоқларида чуқурлашиб бораётганлиги унинг ўсишини таъминламоқда. Бироқ қишлоқ хўжалигига саноатни киритиш ва қишлоқда хизмат кўрсатишини даражасини юксалтириш паст даражада қарор топган. Айниқса, маълум вилоятда халқ хунарамандчили соҳасида касаначиликни ривожлантириш имкониятлари ва қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини қайта ишлаш саноатини ривожлантириш, қишлоқда маиший хизматлар кўрсатишнинг янада ривожланиш захираларидан фойдаланиш истиқболда яхши самара бериши мумкин.

4. Республика ҳудудлари иқтисодиётни истиқболда юқори суръатлар билан ривожлантиришда маҳаллий иқтисодий потенциалдан самарали фойдаланишни таъминлаш зарур. Бунинг учун кичик ва хусусий бизнесни қурилиши материаллари, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини қайта ишлаш, туризм, илмталаб инновацион фаолият, инфратузилма хизматлари

кўрсатиш каби соҳаларда устувор ривожлантиришини таъминлаш ҳамда рағбатлантириш мақсадга мувофиқдир.

5. Худудларда кичик ва хусусий бизнесни ҳуқуқий ва иқтисодий асосларини янада такомиллаштириш мақсадида қуйидагиларни қўллаш аҳамиятдан холи бўлмайди:

- вилоятда кичик ва ўрта бизнесни қўллаб-қувватловчи бозор ва ишлаб чиқариш инфратузилмасини ривожлантириш учун рағбатлантирувчи механизм барпо этиш;

- Фермерлар уюшмаси ва «Савдо ва саноат палатаси» биргаликда қишлоқ жойларида саноатлаштириш дастурини ишлаб чиқиши зарур;

- Кичик ва ўрта бизнес учун малакали кадрлар тайёрлаш, уларни иқтисодий, ҳуқуқий маданиятини ошириш тизимини ривожлантириш мақсадида бизнес мактаб, инкубаторлар, касбий маҳорат мактаблари тармоғини кенгайтириш;

- Жойларда тадбиркорлар иштирокида бизнесга оид мавзуларда ўқув семинарлар, трейнинглар ташкил этилишига эътибор бериш;

- ўз маҳсулотларини сотиш жараёнларини енгиллаштириш учун кичик ва ўрта корхоналар маркетинг тадқиқотларига муҳтождир, лекин улар бундай тадқиқотларни мустақил равишда ўтказа олмайди;

- тижорат банклари томонидан берилаётган кредит муддатларини узайтириш ва фоиз ставкаларини пасайтириш;

- қайта ишланган маҳсулотларни экспорт қилувчи кичик ва хусусий бизнес корхоналарига давлат томонидан субсидиялар ажратиш;

- лизинг, аудит, консалтинг, инжиниринг ва бошқа хизмат кўрсатишларга кенг йўл очиш;

- технологиялар тўғрисида ахборот марказини ташкил этиш.

6. Вилоятда аҳоли бандлигини ҳамда экспорт салоҳиятини ошириш учун қуйидагиларини амалга ошириш мақсадга мувофиқ деб биламиз:

- қишлоқ хўжалигининг истиқбол ривожланишини эътиборга олган

ҳолда, унга хизмат кўрсатиш ва бошқа соҳаларда янги иш жойларини ташкил этиш;

– қишлоқда тадбиркорлик шакллари ривожлантириш, айниқса, қўшма корхоналарни ва корпоратив тадбиркорликни ташкил этишида алоҳида эътибор бериш;

– минтақалар иқтисодиётининг барча тармоқларида меҳнатни ташкил этишнинг самарали турларини ташкил этиш ва ривожлантириш;

– жаҳон бозорида рақобатбардош маҳсулотларнинг янги турларини яратишда илмий изланиш олиб боришни ва янги технологиялардан фойдаланишни рағбатлантириш.

Бизнинг фикримизча, юқорида баён этилган хулоса ва тавсияларнинг амалда тадбиқ қилиниши мамлакатимиз туманларининг ижтимоий-иқтисодий ривожланишига ижобий таъсир кўрсатиш мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

I. Ўзбекистон Республикаси Қонунлари

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. Т “Ўзбекистон”, 2011й.
2. Ўзбекистон Республикасининг “Инвестицион фаолият тўғрисида”ги Қонуни.
3. Ўзбекистон Республикасининг “Хорижий инвесторлар ҳуқуқларининг кафолати ва уларни ҳимоя қилиш чора тадбирлари тўғрисида”ги Қонуни.
4. Ўзбекистон Республикасининг “Ўзбекистон Республикасида тадбиркорлик тўғрисида”ги Қонуни.
5. Ўзбекистон Республикасининг “Ўзбекистон Республикаси корхоналари тўғрисида”ги Қонуни.

II. Ўзбекистон Республикаси Президенти Фармонлари

6. “Ўзбекистон Республикасининг 2012 йилги Инвестиция дастури тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг Қарори. 2013 йил.
7. “Микрофирмалар ва кичик корхоналарни ривожлантиришни рағбатлантириш борасидаги қўшимча чора - тадбирлар тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 20 июндаги Фармони.
8. “Тўғридан-тўғри хусусий хорижий инвестицияларни жалб этишни рағбатлантириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005йил 12 апрелдаги Фармони.
9. “Ўзбекистон Республикасининг Монополиядан чиқариш, рақобат ва тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш давлат қўмитасини ташкил этиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005йил 2 майдаги Фармони.

III. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси Қарорлари

10. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Инвестиция лойиҳалари ҳужжатларини ишлаб чиқиш, экспертизадан ўтказиш ва тасдиқлаш тўғрисида”ги 2003йил 2декабрдаги 538 – сонли Қарори.

11. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Иқтисодий иттиҳод кредитлаш механизмини янада такомиллаштириш чора – тадбирлари тўғрисида»ги 2001 йил 22 августдаги 349 – сонли Қарори.

IV. Ўзбекистон Республикаси Президенти асарлари

12. Каримов И.А. “2014 йил юқори ўсиш суръатлари билан ривожланиш, барча мавжуд имкониятларни сафарбар этиш, ўзини оқлаган ислохотлар стратегиясини изчил давом эттириш йили бўлади”. //Халқ сўзи. 2014 йил 18 январ

13. Каримов И.А. «2012 йил Ватанимиз тараққиётини янги босқичга кўтарадиган йил бўлади.» номли маъруза. 2012 йил 19 январь.

14. Каримов И.А. «Асосий вазифамиз – Ватанимиз тараққиёти ва халқимиз фаровонлигини янада юксалтиришдир» номли маърузаси. 2010 й. 29 январ.

15. Каримов И.А. Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари. Тошкент 2009 йил, 15март.

16. Каримов И.А. Ўзбекистон: миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. Т.:Ўзбекистон, 1993й.

V. Дарслиklar ва ўқув қўлланмалар

17. Абдуллаев Ё.А., Сирожиддинова З.Х., Успбаев Н.И. Государственные финансы Республики Узбекистан. -Т.: Меҳнат, 2001.

18. Абдурахмонов К.Х. ва бошқалар. Меҳнат иқтисодиёти ва социологияси. -Т.: "Ўқитувчи", 2001.

19. Абдуғаниев А., Мирзакаримова М. Ўтиш даври иқтисодиётида меҳнат бозори. -Т.: "Меҳнат", 1999.

20. Абдуғаниев А. АСМ корхоналарини шакллантириш ва иқтисодий ресурслардан самарали фойдаланиш // Минтақавий агросаноат мажмуи хизмат бозорида иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш. Сурхондарё 2005, 230 бет, 7-11 б.

21. Баракатов Б. Қишлоқ хўжалик иқтисодиётини ривожлантириш агросаноат мажмуаси хизматлари бозорининг ўзига хос хусусиятлари // Минтақавий агросаноат мажмуи хизмат бозорида иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш. Сурхондарё 2005, 230 бет, 156 б.

22. Искандаров И.И. Национальная экономика Узбекистана в условиях глобализации мировой экономики. // Ўзбекитонда иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш шароитларида барқарор иқтисодий ривожланиш муаммолари. -Т.: 2004, 296 бет, 19-27 б.

23. Йўлдошев З., Қосимов М. Макроиқтисодиёт асослари. -Т.: "Ўқитувчи", 1994.

24. Курбанова Д.М. Экспортный потенциал Узбекистана как основы роста конкурентоспособности национальной экономики. // Ўзбекитонда иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш шароитларида барқарор иқтисодий ривожланиш муаммолари. -Т.: 2004, 296 бет, 102-104 б.

25. Макконел К.Р., Брю С.Л. Экономикс: Принципы, проблемы и политики. –М.: "Республика", 1992.

26. Маликов Т.С. Молиявий қарор қабул қилиш асослари. Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат ва жамият қурилиши академияси. -Т.: Шарқ, 1996.

27. Орипов М.А. Агросаноат мажмуаси хизмат бозорида ислохотларни чуқурлаштиришнинг зарурати ва йўналишлари. // Минтақавий агросаноат мажмуи хизмат бозорида иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш. Сурхондарё 2005, 230 бет, 16-19 б.

28. Тухлиев И.С., Синдаров Ш.Э. Особенности повышения конкурентоспособности инновационного предпринимательство.// Ўзбекитонда иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш шароитларида барқарор иқтисодий ривожланиш муаммолари. -Т.: 2004, 296 бет, 59-61 б.

29. Умаров М.А. Сурхондарё вилояти агросаноат мажмуасини ривожлантиришнинг истикболлари ва вазифалари. // Минтақавий агросаноат

мажмуи хизмат бозорида иқтисодий ислохотларни чуқурлаштириш. Сурхондарё 2005, 230 бет, 2-5 б.

30. Холмўминов Ш.З., Балаханова Д.Л., Муртазоев Б.И. Рынок труда: проблемы формирования и регулирования. - Т.: "Фан" 1994.

31. Хайдаров Н.Х. Иқтисодиётни эркинлаштириш шароитида корхоналар инвестицион фаолиятидаги молия-солиқ муносабатларини такомиллаштириш масалалари. -Т.: 2001.

32. Ўрмонов Н.Т., Мустафакулов Ш.И. Қишлоқ хўжалигидаги ислохотлар давомида юзага чиқаётган муаммоларни бартараф қилиш йўллари. Конференция маърузалари тўплами: ТДИУ. -Т., 2004. 83-86 бетлар.

33. Ғуломов С.С. Тадбиркорлик ва кичик бизнес. -Т., Тошкент давл. Аграр. Ун-т, 1998.

VI. Интернет саҳифлар

34. www.gov.uz

35. www.mfer.uz

36. www.mf.uz

37. www.mineconomy.uz

38. www.stat.uz

39. www.google.com